

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ
FAKULTETAS
SVEIKATOS STUDIJŲ KATEDRA

Taikomosios kūno kultūros (specializacija – taikomios kūno kultūros vadyba) studijų
programa

Vilius Kavaliauskas

**FIZINĘ NEGALIĄ TURINČIŲ ASMENŲ DALYVAVIMAS SPORTO
KLUBŲ VEIKLOJE**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas
doc. dr. Jūra Vladas Vaitkevičius*

Turinys

Magistro darbo santrauka	3
Įvadas	4
<i>1 skyrius. FIZINĘ NEGALIĄ TURINČIŲ ASMENŲ FIZINIO AKTYVUMO TEORINIS ASPEKTAS</i>	9
1.1. Fizinės negalios apibrėžtis.....	9
1.2. Valstybės vykdoma politika sportuojančių neįgaliųjų atžvilgiu.....	12
1.3. Fizinio aktyvumo įtaka fizinę negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybei.....	18
1.4. Veiksniai, lemiantys fizinę negalią turinčių asmenų dalyvavimą sporto klubų veikloje.....	20
<i>2. skyrius. FIZINĘ NEGALIĄ TURINČIŲ ASMENŲ DALYVAVIMO SPORTO KLUBŲ VEIKLOJE TYRIMAS</i>	27
2.1. Tyrimo metodai.....	27
2.2. Respondentų socialinė-demografinė analizė.....	29
2.3. Fizinę negalią turinčių asmenų dalyvavimo sporto klubų veikloje analizė.....	30
Išvados	48
Rekomendacijos	50
Literatūra	51
Summary	58
Priedai	59

Magistro darbo santrauka

Visame pasaulyje neįgaliųjų sportui skiriama vis daugiau dėmesio siekiant, kad jie nebūtų išskirti iš kitų sportininkų, kuriems yra suteikiamos geros sąlygos sportuoti, tarpo. Lietuvos neįgalieji sportininkai yra pasiekę svarių pergalių įvairiose svarbiose tarptautinėse ir pasaulio masto varžybose. Deja, kaip rodo praktika, sportininkai priversti patys spręsti buitines, socialines, ekonomines ir kitas problemas, kurios kartais verčia perspektyvius sportininkus trauktis iš aktyvaus sporto.

Darbe buvo atlikta *teorinė* fizinę negalią turinčių asmenų Valstybės vykdomos politikos sporto srityje dokumentų *analizė*, atskleista fizinio aktyvumo įtaka neįgaliųjų gyvenimo kokybei.

Anketinės *apklausos metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – atskleisti neįgaliųjų dalyvavimo sportinėje veikloje ypatumus. Atlikta *statistinė* (aprašomoji statistika – procentai, balai, vidurkiai, standartinis nuokrypis, pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$) *duomenų analizė*. *Pusiau struktūruotu interviu* apklausti ekspertai.

Tyrimo dalyvavo 144 respondentai: 8 sporto klubų vadovai ir 136 fizinę negalią turintys neįgalieji. Tyrimo išvadoms pagrįsti tyrime dalyvavo 6 ekspertai.

Empirinėje dalyje nagrinėjamas fizinę negalią turinčių asmenų nedalyvavimo sporto klubų veikloje priežastingumas, ištirtos sporto klubų veiklos problemos.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Sportuojančių neįgaliųjų požiūriu sportinė veikla labiausiai lemia gyvenimo kokybės gerinimą bendravimo, malonumo ir pasitenkinimo bei sveikatos stiprinimo srityse.
2. Didžiausią įtaką sporto klubo veiklos kokybei, anot sportuojančių neįgaliųjų, turi vadovo kompetencija, klube esantys aktyvūs sportininkai, sporto inventorius ir klubo biudžetas.
3. Vertinant nesportuojančių neįgaliųjų nesportavimo priežastis, išryškėjo statistiškai reikšmingi ryšiai tarp nesportavimo priežasčių ir minėtosios respondentų grupės nuostatų, kad dalyvavimas sporto klubo veikloje „blogina materialinę padėtį“; „problemiškas atvykimas iki sporto klubo“; „informacijos stoka“ ir „per didelis fizinis krūvis“.
4. Nesportuojančius neįgaliuosius dalyvauti sporto veikloje labiausiai skatintų sporto klubo teikiamos papildomos paslaugos ir reabilitologo patarimas.
5. Nesportuojantys neįgalieji ganėtinai geranoriškai nusiteikę artimiausiu metu įsijungti į sporto klubų veiklą. Tyrimas parodė, kad kuo daugiau informacijos neįgalieji turi apie sporto klubų veiklą, tuo jie sparčiau ketina į juos įsilieti.

Esminiai žodžiai: fizinė negalia; rekreacinis, ugdomasis, varžybinis neįgaliųjų sportas; neįgaliųjų sporto klubai; fizinis aktyvumas.

Ivadas

Sporto plėtros strateginis tikslas (2011) nurodo sudaryti sąlygas visų Lietuvos socialinių grupių įtraukimui į sporto veiklą, taip sprendžiant itin svarbius visuomenės sanglaudos, gyvenimo kokybės gerinimo, gyventojų sveikatos ir sveikos gyvensenos, didesnio darbingumo, laisvalaikio užimtumo uždavinius ir kartu sukuriant socialinį pagrindą didelio meistriškumo sportininkų rengimo sistemai (Žin., 2011, Nr. 41–1942). Nicos sutartyje yra pateikta deklaracija dėl „sporto ypatumų“, kurioje pripažintos svarbios sporto socialinės, švietimo ir kultūros funkcijos.¹ Viena iš svarbiausių yra socialinė funkcija. Kaip teigia Stonkus (2007)², sveikas, fiziškai tvirtas, pajėgus, valingas, geras ir gražus žmogus – kiekvieno piliečio, šeimos, tautos idealas, siekinys. Todėl pirmaeilė kūno kultūros, sporto socialinė funkcija – suteikti pagrindinių žinių apie fizinį aktyvumą. Remiantis „Eurobarometro“ tyrimu³ (2010), ES piliečių požiūris į sportą ir fizinę veiklą labai skiriasi. 40 proc. ES piliečių sportuoja bent kartą per savaitę, o 60 proc. užsiima tam tikra fizine veikla. Tačiau, remiantis kitu Komisijos paskelbtu „Eurobarometro“ specialiu sporto ir fizinės veiklos tyrimu, 25 proc. respondentų beveik visiškai nejuda. „Džiaugiamės, kad daugelis europiečių rimtai žiūri į sportą ir fizinę veiklą, tačiau turime labiau stengtis paskatinti nejudrius gyventojus, – teigė Komisijos narė A. Vassiliou.⁴ – Sportas sveika kūnui ir sielai. Kaip sakydavo senovės romėnai ir graikai, sveika siela sveikame kūne. Sportas suteikia daugiau energijos ir padeda gyventi aktyviau. Senėjančioje visuomenėje svarbu padėti gyventojams ilgiau išlikti sveikiems.“ (p. 2).

Sporto plėtros strategijoje (2011) daug dėmesio skiriama ir neįgaliųjų sportinei veiklai. Kaip pastebi Radzevičienė (2007), „neįgaliųjų socialinių lūkesčių tenkinimas sporto veiklomis yra viena esminių šių asmenų gyvenimo kokybės kaitos sąlygų. Sportinių veiklų plėtotė ir jų propagavimas turėtų vykti nuolat, būti nuosekli, tikslinga ir profesionali medicininės reabilitacijos sąsaja, teikiama ne dvejus ar trejus metus, bet nuolat, atsižvelgiant į individo lūkesčius, psichosocialinius poreikius bei jų kaitą“ (p. 157). Nors neįgaliųjų sportinė veikla labiausiai vertinama kaip socialinės integracijos priemonė, tačiau nereikia pamiršti, kaip teigia V. Kvietkauskas, kad „profesionalių sportininkų pasiekimai reikalingi, siekiant įkvėpti ir paskatinti kitus sportuoti“ (cit. Žeimantas, 2012, p. 201). Neįgaliųjų rekreacinio ir varžybinio sporto raida yra svarbus jų gyvenimo kokybės, fizinės, psichologinės ir socialinės gerovės gerinimo veiksnys (Samsonienė ir kt., 2008). Deja, Lietuvos parolimpinio sporto 1991–2011 m.

¹ Europos Parlamentas. Sporto politika.

http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/culture/article_7319_lt.htm (žiūrėta 2012-12-17)

² Elektroninė knygos „Per sportą į pilietinę kultūrą“ versija.

http://www.sportinfo.lt/dokumentai/leidiniai/per_sporta_i_plietine_kultura.pdf (žiūrėta 2012-12-17)

³ Europos tyrimų biuras. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-383_lt.htm (žiūrėta 2012-12-17)

⁴ „Eurobarometro“ tyrimo ataskaita.

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/383&format=HTML&aged=0&language=LT&guiLanguage=en> (žiūrėta 2012-12-17)

apžvalgoje apgailestaujama, kad garsūs sportininkai yra garbaus amžiaus ir jie jau vargu ar pajėgs pasiekti aukštų rezultatų būsimose žaidynėse. „Dabar mes didžiausią dėmesį turėtume skirti jaunimui ir vaikams. Reikia ieškoti būdų, kad neįgalūs vaikai sportuotų, kad jie vėliau galėtų siekti aukšto meistriškumo...“ (cit. Žeimantas, 2012, p. 200).

Apie neįgaliųjų socializacijos problemas pastaruoju metu yra atlikta nemažai tyrimų. Neįgaliųjų integravimosi visuomenėje problemas, jų priežastis ir kliūtis Lietuvoje nagrinėja Šiaulių ir Vilniaus universitetų, Lietuvos kūno kultūros akademijos mokslininkai (Bagdonas, 1997; Gudonis, 2002; Adomaitienė, 2003; Skučas, 2003, 2006, 2007, 2010; Ruškus, Daugėla, 2004; Samsonienė, 2006; Radzevičienė, 2007 ir kt.). Asmenų, turinčių sunkių negalių, dalyvavimo sporte prielaidas tyrinėjo Krivičiūtė (2005), neįgaliųjų sporto plėtros galimybes, sukuriant modelį, tinkamą vystyti neįgaliųjų sportui Lietuvoje, tyrė Rimšaitė (2008). Fizinę negalią turinčių asmenų, dalyvaujančių sportinėje veikloje, gyvenimo kokybę tyrinėjo Ivanauskas (2009), neįgaliųjų sporto sistemos valdymo aspektais Europoje domėjosi Bronickaja (2011). Tačiau nepavyko rasti tyrimų, kuriuose būtų analizuojamas fizinę negalią turinčių asmenų dalyvavimo sporto klubų veikloje priežastingumas. Mūsų nuomone, visame pasaulyje neįgaliųjų sportui skiriama vis daugiau dėmesio siekiant, kad jie nebūtų išskirti iš kitų sportininkų, kuriems yra suteikiamos geros sąlygos sportuoti. Lietuvos neįgalieji sportininkai yra pasiekę svarių pergalių įvairiose svarbiose tarptautinėse ir pasaulio masto varžybose. Deja, kaip rodo praktika, sportininkai priversti patys spręsti buitines, socialines, ekonomines ir kitas problemas, kurios kartais verčia perspektyvius sportininkus trauktis iš aktyvaus sporto.

Tyrimo naujumas, jo praktinis bei teorinis reikšmingumas. Pasaulio neįgaliųjų sportas tampa vis labiau profesionalus. Tą rodo ir rezultatai Londono (2012 m.) parolimpinėse žaidynėse – pasaulio ir parolimpiniai rekordai. Deja, kaip teigia LPOK generalinis sekretorius G. Zavadckis, ateityje geresnių rezultatų nereikėtų tikėtis, nes „Lietuvos parolimpinė rinktinė sensta, naujų, perspektyvių sportininkų nesugebame išauginti. Jaunų turime tik vieną kitą. Tad dabar norint iškovoti medalius reikia demonstruoti kur kas geresnius rezultatus nei anksčiau.“ (cit. Žeimantas, 2012, p. 199). Atlikus neįgaliųjų sporto klube sportuojančių neįgalių sportininkų anketinės apklausos analizę bei išanalizavus ekspertų apklausą, gautos išvados galėtų būti panaudojamos ateityje, organizuojant fizinę negalią turinčių asmenų rekreacinę, reabilitacinę, varžybinę veiklą. Šis magistro darbas padės išsiaiškinti neįgaliųjų sporto klubų lankymo/nelankymo priežastis ir išskirti svarbiausius veiksnius, lemiančius neįgaliųjų dalyvavimą sporto klubų veikloje.

Tyrimo objektas – fizinę negalią turinčių asmenų dalyvavimas sporto klubų veikloje.

Tyrimo tikslas – atskleisti neįgaliųjų dalyvavimo sportinėje veikloje ypatumus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Remiantis teorine mokslinės literatūros analize, apibrėžti fizinės negalios sampratą ir išanalizuoti valstybės vykdomą politiką sportuojančių neįgaliųjų atžvilgiu;
2. Išanalizuoti fizinę negalią turinčių asmenų sportinės veiklos įtaką gyvenimo kokybės gerinimui;
3. Atskleisti veiksnius, lemiančius neįgaliųjų dalyvavimą sportinėje veikloje;
4. Ištirti fizinę negalią turinčių asmenų dalyvavimo sporto klubų veikloje ypatumus;
5. Pateikti neįgaliųjų dalyvavimo sporto klubų veikloje ekspertinio vertinimo analizę.

Tyrimo dalyviai. Iš viso kiekybinio tyrimo anketinėje apklausoje dalyvavo **144** respondentai: **8** sporto klubų vadovai ir **136** fizinę negalią turintys neįgalieji (iš jų: **66** neįgalieji, sportuojantys sporto klubuose, ir **70** nedalyvaujančių neįgaliųjų sporto klubų veikloje). Tyrimo išvadoms pagrįsti tyrime dalyvavo **6** ekspertai: Lietuvos neįgaliųjų sporto federacijos (toliau LNSF) prezidentas A. Čupkovas ir Lietuvos parolimpinio komiteto (toliau LPOK) generalinis sekretorius G. Zavadckis, parolimpiečiai I. Perminienė ir M. Bilius bei Šiaulių miesto neįgaliųjų sporto klubų vadovai B. Volbikas ir D. Jusys.

Tyrimo metodai:

1. *Mokslinės literatūros analizė.* Naudojant šį metodą analizuojami mokslinės literatūros šaltiniai, apibrėžiamos sąvokų sampratos, interpretuojami įvairių autorių atliktų tyrimų duomenys.

2. *Anketinė apklausa.* Siekiant išsiaiškinti dalyvavimo neįgaliųjų sporto klubų veikloje priežastinius ryšius, buvo sudarytos trys anketos (kiekybinė struktūruota fizinę negalią turinčių asmenų, sportuojančiųjų ir nesportuojančių neįgaliųjų sporto klube, ir klubų vadovų apklausa).

3. *Kokybinė ekspertų apklausa.* Kad būtų galima patikrinti ir patvirtinti arba paneigti tyrime dalyvavusių neįgaliųjų apklausos tyrimo duomenis, buvo taikytas pusiau struktūruotas interviu metodas neįgaliųjų sportinės veiklos ekspertams (pusiau struktūruotas interviu, diktofono įrašas).

4. *Matematinė statistinė analizė.* Tyrimo duomenims apdoroti pasitelkta statistinės analizės procedūra: aprašomoji statistika (procentai, balai, vidurkiai, standartinis nuokrypis, pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$). Empiriniai duomenys apdoroti naudojant SPSS (Statistical Packet for Social Sciences 17.0) ir Microsoft Excel kompiuterines programas.

Magistro darbe vartojamų pagrindinių sąvokų paaiškinimai

Negalia – ribotas žmogaus pajėgumas atlikti įprastus ir normalius sveikam asmeniui veiksmus (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2012, p. 417);

Neįgalumas – dėl asmens kūno sandaros ir funkcijų sutrikimo bei nepalankių aplinkos veiksnių sąveikos atsiradęs ilgalaikis sveikatos būklės pablogėjimas, dalyvavimo visuomenės gyvenime ir veiklos galimybių sumažėjimas (Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. Žin., 2004, Nr. 83-2983);

Neįgalusis – asmuo, kuriam Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo nustatyta tvarka pripažintas neįgalumo lygis arba mažesnis negu 55 procentų darbingumo lygis ir/ar nustatyta specialiųjų poreikių tenkinimo reikmė (Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. Žin., 2004, Nr. 83-2983);

Fizinė judėjimo negalia – įvairūs savo kilme bei pasekmėmis sutrikimai, ligos, traumos ar pakenkimai, kurie atima, sumažina ar apriboja asmens galimybę judėti, valdyti rankų ar kojų judesius, užsiimti kasdiene veikla ir jaustis visaverčiu visuomenės nariu⁵;

Neįgaliųjų sportas – organizuota laikinos arba visiškos kūno ir/ar proto negalios žmonių sportinė veikla, kurios tikslas – stiprinti sveikatą, siekti geriausių sporto rezultatų (Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas. Žin., 1996, Nr. 9-215); sportinė veikla, apimanti daugybę metodų ir taisyklių, skirtingų negalių turintiems sportininkams (Shule, Jochheim, 1996);

Neįgalieji elitiniai sportininkai – neįgalieji sportininkai, šalies rinktinės nariai ir kandidatai, kurie organizuotai ir sistemingai treniruojasi ir atstovauja šaliai parolimpinėse, kurčiųjų, specialiosios olimpiados žaidynėse, pasaulio ir Europos čempionatuose (Campbell, Jones, 2002);

Neįgalieji organizuoti sportininkai – neįgalieji, kurie organizuotai ir sistemingai treniruojasi ir dalyvauja klubo varžybose, atstovauja klubui šalies neįgaliųjų sporto renginiuose (Campbell ir kt., 2002);

Neįgalieji rekreaciniai sportininkai – neįgalieji, kurie sportuoja savo malonumui, nesistemingai, nesiekia sportinių rezultatų (Campbell ir kt., 2002);

Rekreacija – (lot. *recreatio* – atstatymas, atkūrimas) psichinių bei sveikatos jėgų atstatymas, pasireiškiantis per žmogaus ir aplinkos sąveikos procesus; tai veikla, „išvaduojanti“ žmogų nuo įvairių jo socialinių vaidmenų bei skatinanti asmens kūrybiškumą (Adomaitienė, 2000);

Rekreacinis neįgaliųjų sportas – sporto šakų ar jų elementų taikymas neįgaliųjų rekreacijos tikslais. Išskiriamos dvi šio sporto kryptys: **ugdomoji** – sporto šakų ir jų elementų taikymas fizinio ugdymo tikslais, ir **varžybinė** – neįgaliųjų sporto šakų kultivavimas siekiant varžybinių rezultatų. Pastarasis sportas gali būti **organizacinis** (pradedant treniruotis ir dalyvauti

⁵Nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programa.

<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=099E11C2-CB34-4D95-801E-46B1FA2B9435>

varžybose vietiniu lygiu) ir *elitinis (Elite Sport)* (dalyvaujant varžybose nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu) (Adomaitienė, 2003);

Taikomoji fizinė veikla – fizinė veikla, pagrįsta judesiu ir sportu, kuri specialiai skiriama neįgalių asmenų, silpnos sveikatos ar senyvo amžiaus žmonėms, turintiems ribotas galimybes interesams ir gebėjimams⁶;

Veiksnys – skatinimo priežastis, faktorius (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2012, p. 916); priežasčių kompleksas, atskleidžiantis reiškinių visumos esmę, funkcinius ar priežastinius ryšius (Jovaiša, 2007);

Gyvenimo kokybė – asmens/visuomenės gyvenimo kokybės suvokimas, atskleidžiantis tam tikros gyvenimo srities maksimalaus išvystymo laipsnį. Tai subjektyvus savo gyvenimo kokybės vertinimas, apibūdinant fizinę sveikatą, dvasinę būseną, jausmus, įvardijant vertybes, gyvenimo prioritetus ir pan. (Janušauskaitė, 2008);

Lietuvos parolimpinis komitetas – teisės aktų nustatyta tvarka įsteigta asociacija, kurios tikslas – koordinuoti parolimpinį judėjimą Lietuvoje. Parolimpinis komitetas yra organizacija, atstovaujanti neįgaliųjų elitiniam sportui (Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas. Žin., 1996, Nr. 9-215).

Santrumpos:

LNSF – Lietuvos neįgaliųjų sporto federacija;

LPOK – Lietuvos parolimpinis komitetas;

KKSD – Kūno kultūros ir sporto departamentas;

NRD – Neįgaliųjų reikalų departamentas.

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (89 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 11 paveikslų, 5 lentelės. Prieduose pateikiamos tyrimo anketos, kokybinio tyrimo pusiau struktūruoto interviu klausimynas, CD diskas – kokybinio tyrimo diktofono įrašas. Magistro darbo apimtis – 58 puslapiai.

Magistro darbas buvo pristatytas Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto organizuojamoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Socialinė gerovė tarpdisciplininiu požiūriu“. Taip pat su darbu supažindinti ir pateiktos rekomendacijos LNSF ir LPOK. Gautas atsakymas pateiktas prieduose.

⁶ Europos taikomosios fizinės veiklos studijų programa (ADAPT). Elektroninė versija. <http://www.kuleuven.ac.be/thenapa/pdfs/adapt1/lithuania.pdf> (žiūrėta 2013-01-17)

1 skyrius. FIZINĘ NEGALIĄ TURINČIŲ ASMENŲ FIZINIO AKTYVUMO TEORINIS ASPEKTAS

1.1. Fizinės negalios apibrėžtis

Kiekviena epocha ir kiekviena kultūra skiria specifinį „kitokio“, „svetimo“ žmogaus ar grupės vaizdinį, savaip pavadina nukrypimą nuo socialinės normos. „Kitokio“ žmogaus įvaizdį susikuriame, kai kalbame ir apie neįgaliuosius. „Negalią turintiems asmenims dažnai būdinga socialinė deviacija (nukrypimas nuo visuotinai priimtinių normų). Neįgaliųjų socialinė integracija įmanoma tik jiems pripažįstant ir veikiant pagal visuomenėje įprastas normas. Pagal etikečių klįjavimo (stigmatizacijos) teoriją pati visuomenė kuria stereotipus apie neįgaliuosius ir lemia jų deviantišką elgseną“ (Šumskienė, 2009, p. 186). „Negalios atvejis yra vienodai pripažįstamas kitoniškumu ir įvertintas negatyviai, todėl kalbant apie negalę dažnai ji vertinama kaip nuo normos nukrypstantis elgesys“ (Baranauskienė, Juodraitis, 2008, p. 113).

Terminas „negalia“ reiškia tam tikrą būklę, kuri apsunkina arba netgi užkerta kelią visaverčiam individo funkcionavimui. Negalia reiškia kažkokį konkretų žmogaus apribojimą – „negalėjimą“. Adomaitienės (2007) teigimu, negalia suprantama kaip asmens negebėjimas atlikti „normalios žmogui“ veiklos (pvz., negebėjimas vaikščioti, valgyti su šakute, apsirengti, rašyti rašymo priemone ir pan.) dėl turimo funkcijos pakenkimo ar netekimo (pvz. kojų ar rankų raumenų paralyžiaus, amputacijos, kurtumo, aklumo ir kt.).

Negalios suvokimas, jos priėmimas, požiūris į neįgaliuosius skyrėsi įvairiais visuomenės vystymosi etapais. Tam turėjo reikšmės savita socialinių problemų suvokimo istorinė raida bei specifinis negalios priėmimas. Antikos, viduramžių laikais negalia buvo suvokiama kaip antgamtinis reiškinys, Dievo bausmė, o neįgalieji buvo persekiojami, naikinami, kartais – garbinami dėl savo ypatingų savybių. XV–XVI a. viduryje, formuojantis gerovės valstybėms, kuriantis neįgaliųjų teisių judėjimams, negalia laikoma ne kliūtimi visavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime, bet sutrikimu, kuris kompensuojamas, teikiant specializuotas medicinos, socialines, ugdymo, fizioterapijos ir kitas paslaugas, pritaikant technines pagalbos priemones (klausos aparatus, protezus, vežimėlius ir kt.), sudarant galimybę neįgaliesiems integruotis į visuomenę (Šumskienė, 2009). Pastaruoju demokratijos ir postmodernybės laikotarpiu formuojasi žmogaus teisių, kūrybinio kitoniškumo pripažinimo požiūris, nors dar daug randama ir senųjų požiūrių apraiškų (Ruškus, 2002). Šiandien negalia apibrėžiama kaip ne tik žmogaus fizinių, intelekto ar psichikos pokyčių, bet ir stereotipų, socialinių vaizdinių bei socialinės sąveikos rezultatas. Todėl negalia tampa psichosociologijos dėmesio objektu, t. y. psichologijos (asmenybės) ir sociologijos (santykių visuomenėje aspektais). Atsižvelgiant į istorinį ir kultūrinį

kontekstą, nagrinėjamos sąlygos, kuriose atsiduria žmonės, turintys negalią. Psychosocialiniu požiūriu negalia vertinama kaip „sąveika tarp asmens ir aplinkos (šeimoms, ugdymo institucijų, socialinių sąlygų). Pagrindinis neįgalųjų integracijos veiksnys – visuomenės požiūris į juos bei integraciją lemiančių socialinių struktūrų kokybės ir kiekybės santykis“ (Ruškus, 2002, p. 11).

Medicininis modelis negalią traktuoja kaip asmens problemą, sukeltą ligos, traumos, genetinių ir kitų priežasčių, kurias reikia koreguoti pasitelkus medicinos specialistus. Pagal socialinį modelį negalia suvokiama kaip visuomenės problema. Šios problemos sprendimą lemia ne asmens negalia, o visuomenės gebėjimas prisitaikyti ir priimti neįgalų individą (Šumskienė, 2009). Neįgaliojo požiūriu, dažnai negalia iškyta kaip „individo gyvenime įvykęs staigus biografinis lūžis, iššaukęs įprasto, savaime suprantamo pasaulio vaizdo griūtį, socialinių vaidmenų praradimą bei nemenkų pastangų reikalaujantį resocializacijos procesą, palydimą individualaus ir socialinio identiteto rekonstrukcija bei bandymu iš naujo perdėlioti subjektyvios tikrovės elementus“ (Viluckienė, 2010, p. 128).

Pastaruosiu metu vis daugiau yra kalbama apie prigimtine žmogaus vertę ir teisę į pilnavertį gyvenimą. Teisinėje bazėje vartojamos naujos sąvokos bei terminai: vietoje senųjų sąvokų „invalidas“, „invalidumas“, įteisinamos naujos – „neįgalusis“, „neįgalumas“. Atsisakoma visų diskriminacinių nuostatų, kurios pabrėžia neįgalaus žmogaus išskirtinumą. Keičiasi invalidumo nustatymo vaikams ir suaugusiems tvarka ir metodai. Neįgalųjų socialinės integracijos modelis priartinamas prie ES šalių modelio, teisiškai įtvirtinamos neįgalųjų lygios teisės ir galimybės visuomenėje (Socialinis pranešimas, 2010).

Siekiant ne tik užtikrinti neįgalųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje, bet ir nustatyti neįgalųjų socialinės integracijos principus, apibrėžti socialinės integracijos sistemą ir jos prielaidas bei sąlygas, 2004 m. buvo priimtas Lietuvos Respublikos neįgalųjų socialinės integracijos įstatymas (Žin., 2004, Nr. 83-2983). Socialinės integracijos sistema užtikrina neįgaliesiems lygias galimybes dalyvauti visose visuomenės gyvenimo srityse. Šiame įstatyme įtvirtintų nuostatų dėka palaipsniui visuomenės sąmonėje formuojamas požiūris, kad negalia - ne medicininis, bet socialinis reiškinys, t. y. didžiąja dalimi priklausantis nuo neįgaliesiems sudarytų galimybių įvairiomis priemonėmis kompensuoti negalią ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Socialinės integracijos įstatyme, apibrėžiant neįgalumo ir darbingumo lygio nustatymo tvarką, neįgalumas (asmenims iki 18 m.) įvertinamas trimis lygiais:

- sunkiu (sunkus funkcijų pažeidimas, žmogus paprastai yra neveiksmingas);
- vidutiniu (kasdieninė veikla bei funkcijos sutrikdytos tam tikru mastu);
- lengvu (minimaliai sutrikdo kasdienę veiklą).

Atitinkamai įvertinamas procentais ir neįgaliojo darbingumas: 1) jei asmeniui nustatoma 0-25 procentų darbingumo, jis laikomas nedarbingu; 2) jei asmeniui nustatoma 30-55 procentų

darbingumo, jis laikomas iš dalies darbingu; 3) jei asmeniui nustatoma 60-100 procentų darbingumo, jis laikomas darbingu (Žin., 2004, Nr. 83-2983).

Pagal Pasaulinę sveikatos organizaciją (1998) negalios plėtojimosi procesas gali būti skirstomas į tokius aspektus:

- pakenkimą (*Impairment*) – psichinių, fiziologinių, anatominių struktūrų ar funkcijų pakenkimą arba jų netekimą;
- negalią (*Disability*) – bet kokią apribojimą ar negebėjimą atlikti veiksmus, įprastus normaliai žmogaus veiklai;
- ribotumą (*Handicap*) – individo negalėjimą dėl pakenkimo ar negalios įsitraukti į pilnavertį gyvenimą, būdingą žmogui.

Negalių rūšys pagal atsiradimo priežastis⁷ yra skirstomos į:

- įgimta negalia – tai būklė, pasireiškianti gimimo metu. Ji gali būti paveldėta, atsirasti dėl problemų nėštumo metu ar dėl vaisiaus pažeidimo gimdymo metu.
- įgyta negalia – tai būklė, išsivysčiusi po gimimo gyvenimo eigoje. Ji gali atsirasti dėl traumos, ligos ar avarijos.
- senėjimas – natūralus ir neišvengiamas žmogaus organizmo senimas, kuris gali nepriklausyti nuo biologinio amžiaus ir dažniausiai prasideda dar brandos laikotarpiu.

Negalių rūšys pagal sutrikimo pobūdį⁸ skirstomos:

1. *Fizinė negalia*. Ši negalia pasitaiko gana dažnai. Fizinė negalia nėra vien tik judėjimas naudojantis vežimėliu ar kitomis pagalbinėmis priemonėmis. Yra nemažai priežasčių, kurias išoriškai nėra pastebimos, tačiau šių ligų pasekmė yra fizinė negalia. Fizinė negalia skirstoma į judėjimo negalią ir somatinių sutrikimų sukeltą negalią;
2. *Judėjimo negalia* – esant šiai negaliai yra apribota asmens galimybė judėti, valdyti rankų ar kojų judesius (paraplegija, kvadraplegija, paralyžius, cerebrinis paralyžius, raumenų/kaulų ligos);
3. *Somatinių sutrikimų sukelta* – chroniškų ligų sukelta negalia gali būti išoriškai nematoma (išsėtinė sklerozė, širdies ligos, retosios ligos);
4. *Sensorinė negalia* – jutimo organų sutrikimas, trukdantis priimti informaciją jutimo organais.

Fizinė veikla yra labai svarbi siekiant gyventi aktyvų ir sveiką gyvenimo būdą bei turėti prasmingą laisvalaikį. Skučas (2010), cit. Adomaitienė, 1999, remdamasis tyrimų duomenimis, pastebi, kad Lietuvoje vyrauja individualus medicininis negalios modelis, pagal kurį iš anksto neįgalusis asmuo rengiamas pasyvaus paslaugų gavėjo ir ligoto žmogaus vaidmeniui, todėl jis sunkiai identifikuoja save kaip stiprų, savarankišką, aktyvų žmogų. Specialistai, dirbantys

⁷Elektroninis leidinys, kurio tikslas - informacijos apie negalią, apie bendravimą su neįgalium asmeniu skaida. http://www.teo.lt/sites/default/files/APIE_TEO/Paveikslukai/2012/mokymai.pdf (žiūrėta 2013-01-22)

⁸Ten pat.

reabilitacijos, rekreacijos ir sporto srityse, privalo žinoti neįgaliųjų poreikius, motyvaciją, polinkius ir dėl neįgalumo, ligų ar kitų priežasčių atsiradusius apribojimus (Samsonienė ir kt., 2008).

Neįgaliųjų sporte sunkesnė ar lengvesnė negalia įgauna kitą prasmę, nes yra įvairių sporto šakų, kuriose neįgalieji pagal judėjimo funkcijų galimybes bei sporto šakų specifiką gali dalyvauti savo mėgstamoje sporto šakoje. Lengvesnė fizinė negalia leidžia pasirinkti ir atstovauti keletui sporto šakų, o sunkesnės formos neįgalieji (sėdintys vežimėlyje) dažniausiai renkasi vieną ar dvi sporto šakas. Po sunkios traumos daugelis patiria judėjimo sunkumų. Pagrindinė problema, su kuria jie susiduria pirmiausia – dalinis arba visiškasis kai kurių funkcijų netekimas. Po pažeidimo dažnai neįgalieji patiria fizinį, emocinį, psichologinį stresą, todėl tampa nesavarankiški, pasyvūs, nesistengia aktyviai dalyvauti kasdieniame gyvenime (May, Warren, 2002). Būklės, dėl kurių nustatoma negalia, veikiami, šie žmonės patiria gyvenimo kokybės kaitą, jie eliminuojami (arba ribojami) iš aktyvaus socialinio, ekonominio, politinio gyvenimo (Radzevičienė, 2007).

Apibendrinant galima teigti, kad žmonės su negalia turi lygias teises ir galimybes, todėl privalo būti užtikrintas jų orumas, savarankiškas gyvenimas ir pilnavertis dalyvavimas visuomenės gyvenime. Fizinė negalia nėra liga, o tik ligos ar traumos padarinys, nelaimingo atsitikimo rezultatas. Negalia, skirtingai nei liga ar susirgimas, yra statiška, nekintanti būklė. Tačiau pats neįgalus asmuo tobulėja, kinta, keičiasi jo mąstymas ir poreikiai kaip ir visų kitų žmonių, jis nori gyventi pilnavertį ir kokybišką gyvenimą.

1.2. Valstybės vykdoma politika sportuojančių neįgaliųjų atžvilgiu

Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija, ratifikuota Lietuvoje 2010 m. gegužės 27 d. įstatymu Nr. XI-854 (įsigaliojo nuo 2010 m. birželio 10 d.), skirta skatinti, apsaugoti ir užtikrinti visų neįgaliųjų visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui (Žin., 2010, Nr. 67-3350).

Konvencijos priėmimas rodo paradigmos pokytį pereinant nuo labdaros prie teisių, nuo medicininio modelio prie socialinio/žmogaus teisių modelio. Reikia pažymėti, kad Neįgaliųjų teisių konvencija jos Fakultatyvusis protokolais yra viršesnis nacionalinės teisės atžvilgiu ir yra tiesioginio galiojimo. Tai reiškia, kad visi Lietuvos įstatymai, vienaip ar kitaip reglamentuojantys neįgaliųjų reikalus, negali prieštarauti Neįgaliųjų teisių konvencijai. Konkrečiu atveju, jei Lietuvos įstatymai neįgaliųjų reikalus reglamentuoja kitaip nei Neįgaliųjų teisių konvencija, reikia vadovautis ja, o ne Lietuvos įstatymu.

Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe nuo 1991 m. priimta nemažai teisės aktų, reglamentuojančių žmonių su negalia gyvenimą. Egzistuoja oficiali negalios politika, įtvirtinta nacionalinėje teisės ir Vyriausybės programose. Šiuo metu įvairias žmonių, turinčių negalią, gyvenimo sritis reglamentuoja daugiau kaip 80 teisės aktų. Lietuvos respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas (Žin., 1996, Nr. 9-215; 2008, Nr. 47-1752) nustato kūno kultūros ir sporto principus, sąvokas. Reglamentuoja valstybės ir savivaldybių institucijų kompetenciją kūno kultūros ir sporto srityje, kūno kultūros ir sporto organizavimą bei pratybas švietimo ir mokslo įstaigose, nevyriausybinių kūno kultūros ir sporto organizacijų kompetenciją plėtojant kūno kultūrą ir sportą. 3 straipsnio 1 punkte įtvirtintas lygiateisiškumo principas – siekti sudaryti sąlygas sportuoti visiems norintiems, nepaisant jų lyties, amžiaus, negalios, religijos ar tikėjimo, seksualinės orientacijos ir socialinės ar ekonominės padėties. Lygiateisiškumo principo pažeidimu nelaikoma atskiros varžybos vyrams, moterims, neįgaliesiems, varžybos pagal amžiaus grupes, dalyvių skaičiaus varžybose ribojimas. Antrojo skirsnio 14 straipsnis apie kūno kultūros ir sporto klubų veiklą nusako, kad pagrindinė sporto institucija yra sporto klubas, kad klubai gali būti sporto mėgėjų ir profesionaliojo sporto klubai. 12 straipsnis apibrėžia, kad sporto politiką savivaldybėse formuoja savivaldybės taryba. Savivaldybių tarybos steigia ir likviduoja kūno kultūros ir sporto įstaigas, savo nustatyta tvarka gali finansuoti sportininkų ugdymo centrų, sporto klubų ir kitų nevyriausybinių teritorijoje veikiančių sporto organizacijų, neatliekančių viešojo administravimo funkcijų, veiklą. 16 straipsnyje apibrėžta Lietuvos parolimpinio komiteto kompetencija – rūpintis neįgaliųjų kūno kultūra ir sportu, rengti sportininkus parolimpinėms žaidynėms, pasaulio ir Europos čempionatams, vadovauti parolimpiniam judėjimui Lietuvoje.

Europos bendrijų komisijos išleistame leidinyje „Baltoji knyga dėl sporto“⁹ aptariamas visuomeninis sporto vaidmuo, jo ekonominis aspektas ir tolesni su šia iniciatyva susiję veiksmai. Europos Sąjungos negalios strategijos veiksmų plane Komisija atsižvelgs į sporto svarbą žmonėms turintiems negalią, ir rems valstybių narių veiksmus šioje srityje.

Atsižvelgiant į Europos sporto chartiją ir Europos chartiją „Sportas visiems“, taip pat į bendrąją kitų Europos Sąjungos valstybių narių praktiką, Lietuvoje pradėta rengti ir įgyvendinti Nacionalinę sporto visiems plėtros programą.¹⁰ Programos paskirtis – parengti moksliskai pagrįstą programą aktyviam, racionaliam ir veikliam šalies gyventojų gyvenimo būdui veiksmingiau plėtoti. Daugiausia dėmesio programoje bus skiriama sporto įrenginių bei reguliaraus sportavimo formų skaičiaus didinimui per formalųjį ir neformalųjį ugdymą.

⁹ Europos bendrijų komisijos, knyga „Baltoji knyga dėl sporto“ (2007). http://ec.europa.eu/sport/documents/white-paper/whitepaper-short_lt.pdf (žiūrėta 2013-01-22)

¹⁰ Nacionalinės sporto visiems plėtros programos rengimas. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2025&p_d=65445&p_k=1 (žiūrėta 2013-01-22)

Siekama, kad iki 2015 m. 15-20 % padidėtų reguliariai sportuojančių žmonių. Programos trukmė – 2007–2015 metai.

Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo naujos redakcijos 15 straipsnis kuris įsigaliojo nuo 2010 m. liepos 1 d., nusako, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba jos įgaliotos institucijos ir savivaldybių institucijos yra atsakingos už neįgaliųjų integravimą į kultūrinę veiklą, poilsį ir sportą ir lygių galimybių jiems dalyvauti šiose gyvenimo srityse kartu su kitais visuomenės nariais sudarymą (Žin., 2010, Nr. 60-2958).

2011 m. kovo 24 d. Seimas patvirtino 2011–2020 metų valstybinės sporto plėtros strategiją. Naujame sporto plėtrą reglamentuojančiame dokumente viena iš prioritetinės sporto plėtros Lietuvoje krypčių yra sporto vaidmens visuomenėje didinimas (suvokimo, kad sveika gyvensena, sportavimas yra neatsiejami nuo gyvenimo kokybės, skatinimas ir sporto prestižo, jo bendruomenės funkcijos stiprinimas). Neįgaliųjų sporto veikla šioje strategijoje nėra apibrėžiama. Viename iš tikslų tik skelbiama, kad reikia sukurti ir (arba) atnaujinti sporto infrastruktūrą, kad ji būtų tolygiai išplėtotą visuose Lietuvos regionuose, prieinama kiekvienam gyventojui jo aplinkoje ir sudarytų tinkamas sportavimo sąlygas įvairaus amžiaus žmonėms, neįgaliesiems, mėgėjams ir didelio meistriškumo sportininkams (Žin. 2011, Nr. 41-1942).

2012 m. lapkričio 21 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Nacionalinę neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programą. Šioje programoje numatyti 9 tikslai neįgaliųjų specialiesiems poreikiams tenkinti ir jų socialinei integracijai visose gyvenimo srityse: socialinės apsaugos, sveikatos priežiūros, fizinės ir informacinės aplinkos, švietimo, užimtumo, reabilitacijos, dalyvavimo visuomenės gyvenime, kultūroje, sporto ir poilsio veiklose. Programos 15.2.2 punkte yra nustatytas toks valstybės įsipareigojimas: „plėtoti neįgaliųjų fizinį aktyvumą ir sportą. Bus remiami sporto projektai savivaldybėse, parengti ir patvirtinti neįgaliųjų sportininkų kvalifikacinių kategorijų reikalavimai ir jų suteikimo aprašas, dokumentai, nustatantys neįgaliųjų sportininkų ugdymo grupių komplektavimą ir pratybų valandų skaičių per savaitę sporto mokymo įstaigose. Bus pastatytas pavyzdinis sporto ir reabilitacijos kompleksas neįgaliesiems Vilniuje, kad būtų sudarytos sąlygos neįgaliesiems, turintiems skirtingų negalių, sportuoti ir didinti fizinį aktyvumą.“ (Žin., 2012, Nr. 137-7021).

Patvirtintoje Nacionalinėje neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programoje yra pateikta tokia statistika: „Lietuvoje 22 metus veikia 5 nacionalinės neįgaliųjų sporto organizacijos: 2 federacijos ir 3 komitetai, kurių nariai yra 37 skirtingų negalių neįgaliųjų sporto klubai; 25 specialiosios mokyklos; 17 socialinės globos namų, 14 specialiojo ugdymo, dienos užimtumo, profesinio rengimo centrų, kuriuose sportuoja daugiau kaip 5,4 tūkst. neįgaliųjų. Kiekvienais metais šalyje vykdomi daugiau kaip 75 šalies neįgaliųjų čempionatai, kuriuose dalyvauja daugiau kaip 3,6 tūkst. neįgaliųjų sportininkų, tačiau bendras sportuojančių neįgaliųjų

skaičius yra mažas ir sudaro tik 2 procentus visų neįgaliųjų. Lietuvoje neįgalieji nepakankamai skatinami ir vykdoma mažai priemonių, kad jie aktyviau ir gausiau dalyvautų bendro profilio sporto, fizinio aktyvumo ir rekreacijos veikloje, neužtikrinamas sportinis parengimas, mokymai ir nepakankami išteklių lygiai su kitais asmenimis patekti į sporto, rekreacinius ir turizmo objektus.“ (Žin., 2012, Nr. 137-7021).

Lietuvos parolimpinį komitetą¹¹ (LPOK) sudarė dvi neįgaliųjų sporto federacijos (Lietuvos aklųjų sporto federacija, Lietuvos neįgaliųjų sporto federacija (su judėjimo sutrikimais)) ir Lietuvos kurčiųjų sporto komitetas, kurios ir yra LPOK steigėjos. Nuo 2011 metų, po Lietuvos parolimpinio komiteto neeilinės generalinės asamblėjos, buvo pakeisti kai kurie LPOK įstatų straipsniai. Įstatų pakeitimai leido atskirti Lietuvos kurčiųjų sporto komitetą nuo Parolimpinio komiteto. LPOK yra savarankiška Lietuvos Respublikos neįgaliųjų sporto organizacija, vadovaujanti ir koordinuojanti parolimpinį judėjimą Lietuvoje. LPOK teisinė forma – asociacija. Tikslas – koordinuoti parolimpinį judėjimą Lietuvoje, integruoti neįgaliųjų sportą į bendrąją šalies sporto sistemą, sudaryti neįgaliesiems sportininkams tokias pat kaip ir kitiems asmenims treniruočių sąlygas siekti sportinių rezultatų.

Lietuvos invalidų sporto federacija¹² įkurta 1990 metų rugsėjo 5 dieną, o 2005 m. balandžio 17 dieną buvo pervadinta į „Lietuvos neįgaliųjų sporto federaciją“ (LNSF). Jos steigėjas yra Lietuvos neįgaliųjų sporto klubai, kuriuose sportuoja neįgalieji turintys fizinę negalią (žr. 1 priedą).

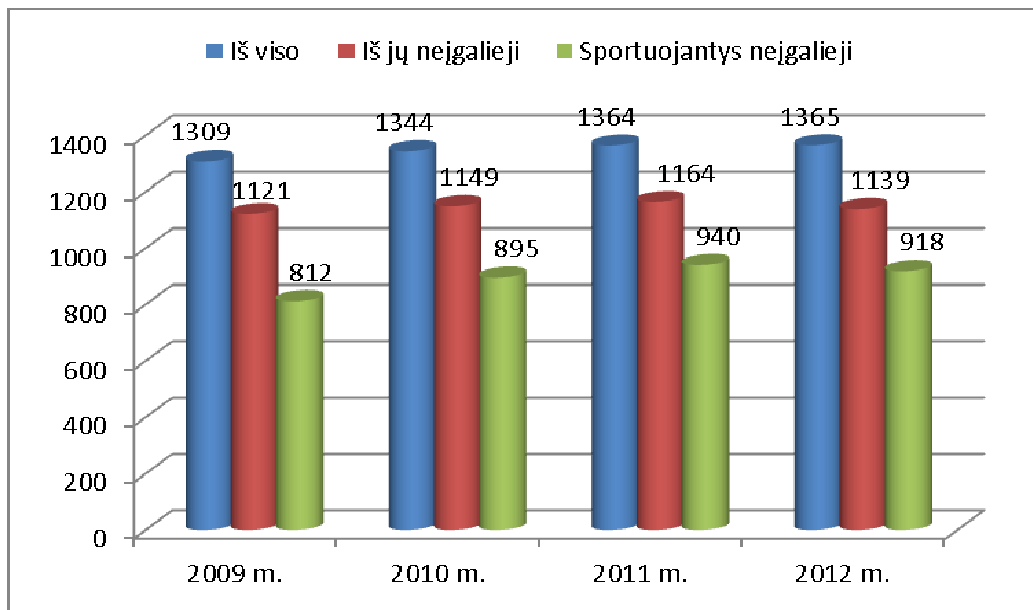
LNSF tikslas propaguoti, plėtoti, organizuoti ir koordinuoti neįgaliųjų (turinčių fizinių negalių) kūno kultūrą ir sportą, pasitelkus kūno kultūrą ir sportą, padėti žmonėms su fizine negalia integruotis į visuomenę. Tai pat atstovauti Lietuvos neįgaliųjų (turinčių judėjimo aparato sutrikimus) sporto interesams respublikos ir tarptautinėse neįgaliųjų sporto organizacijose: CP-ISRA (Cerebral Palsy – International Sports and Recreation Association) (cerebrinio paralyžiaus), IWAS (International Wheelchair & Amputee Sports Federation) (asmenų judančių vežimėliais ir amputantų sporto federacija), WOVD (World Organisation Volleyball for Disabled (tinklinio), IWBF(International Wheelchair Basketball Federation) (krepšinio). LNSF per metus surengia 11 Lietuvos čempionatų: biliardo, krepšinio su vežimėliais (du turai), tinklinio (sėdint, du turai), plaukimo, šaškių, bočios, šachmatų, orientavimosi sporto, lengvosios atletikos, stalo teniso, paplūdimio tinklinio. LNSF vienija dvidešimt Lietuvos Respublikos piliečių su fizine negalia sporto klubų. (Duomenys pateikti LNSF interneto svetainėje.)

2013 m. sausio 18 d. vykusioje LNSF ataskaitinėje rinkiminėje konferencijoje buvo pateikta neįgaliųjų sportininkų kaita per paskutinius ketverius metus (žr. 1 pav.)

¹¹ Lietuvos parolimpinis komitetas. Apie mus. <http://www.lpok.lt/> (žiūrėta 2012-12-18)

¹² Lietuvos neįgaliųjų sporto federacija. Istorija ir tikslai.

http://www.lnsf.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=68&Itemid=203 (žiūrėta 2012-12-18)

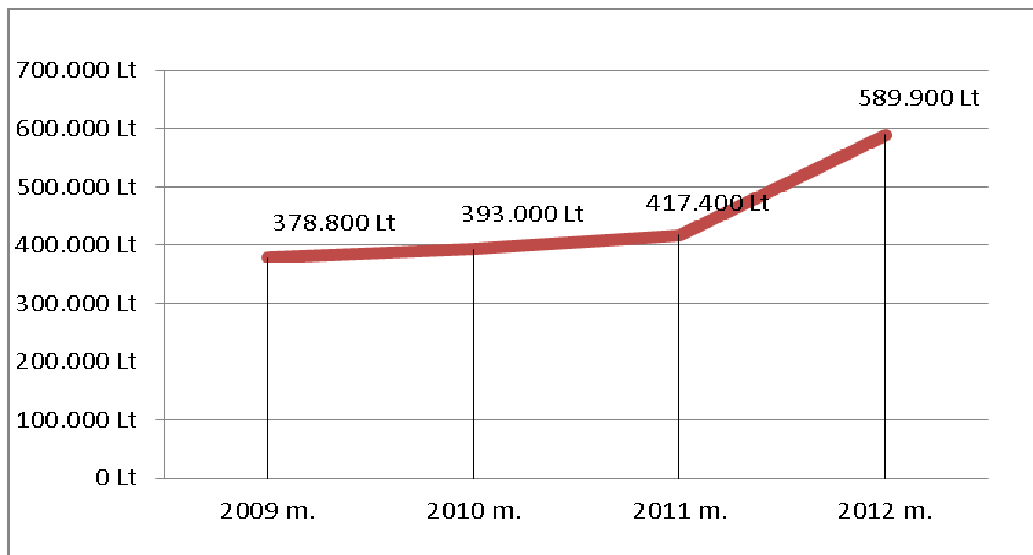
1 pav. Dalyvaujančių klubų veikloje žmonių skaičius

(Pastaba: duomenys publikuojami gavus LNSF prezidento leidimą.)

Matome, kad skaičiai labai panašūs per visus ketverius metus. Galime daryti išvadą, kad sportuojančių fizinę negalią turinčių asmenų ne tik kad nepadaugėjo, bet dar ir sumažėjo, lyginant su 2011 m. 2012 m. sportuojančių liko tik 918, nors nuo 2009 metų buvo matomas nedidelis, bet pakilimas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis¹³, 2011 m. šalyje gyveno 264 632 neįgalūs asmenys, gaunantys netekto darbingumo pensijas ar išmokas. Pagal aukščiau pateiktą Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programoje statistiką, Lietuvoje sportuoja daugiau kaip 5,4 tūkstančio neįgaliųjų sportininkų (37 neįgaliųjų sporto klubai su skirtinga negalia), tai nesunku apskaičiuoti, kad sporto veikloje dalyvauja tik apie 2 % neįgaliųjų.

Kitame paveiksle (žr. 2 pav.) matome, kiek pinigų buvo skirta finansuoti LNSF veiklai. Ataskaitoje buvo pateikta, kad finansavimo šaltiniai yra NRD, KKSD ir rėmėjų lėšos. 2012 metais sporto pasiekimams gerinti LNSF gavo beveik 600 tūkst. litų. Tai galima būtų paaiškinti tuo, kad 2012 metai buvo Parolimpiniai metai ir reikėjo neįgaliesiems sportininkams ruošti varžyboms stovyklose. Bet investicijos neatsipirko. „Kiek valstybė skyrė pinigų, tokį rezultatą ir turime“, – teigia vienas iš ekspertų, LNSF prezidentas A. Čupkovas (žr. 4 priedą). Jo nuomone, rezultatai, kuriuos mūsų parolimpiečiai pasiekė Londone, – aukšti, tačiau to neužteko, kad į Lietuvą būtų parvežtas bent vienas medalis: „Neįgaliųjų sportas vis brangesnis. Moderniausi vežimėliai ir kitas neįgaliųjų inventorius, technologijos ir paslaugos kainuoja didžiulius pinigus. Lietuvos kūno kultūros ir sporto departamentas finansuoja tik sportininkų dalyvavimą žemynų ar planetos čempionatuose.“

¹³ Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Neįgalumo statistika ir dinamika, (2012) <http://www.socmin.lt/index.php?1781001982> (žiūrėta 2013-02-04)

2 pav. LNSF finansavimas Lt

LNSF ataskaitinėje rinkiminėje konferencijoje buvo pristatyti neįgaliųjų sportininkų pasiekimai Londono parolimpinėse žaidynėse. Jie nebuvo tokie, kokių tikėtasi: *Mindaugas Bilius*: rutulio stūmimas – 6 vieta. 15,16 m; disko metimas – 9 vieta. 43,29 m; *Kęstutis Skučas*: 50 m nugara – 9 vieta. 52,38 s; 50 m. laisvas stilius – 13 vieta. 52,13 s; *Ramunė Adomaitienė*: šuolis į tolį – 4 vieta. 4,67 m; *Irena Perminienė*: rutulio stūmimas – 8 vieta. 6,14 m.

Kaip jau buvo minėta, LNSF tikslas – propaguoti, plėtoti, organizuoti ir koordinuoti neįgaliųjų (turinčių fizinių negalių) kūno kultūrą ir sportą. Ji yra įpareigota:

- organizuoti ir vykdyti Lietuvos Respublikos čempionatus ir kitas varžybas, sudaryti sąlygas jose dalyvauti geriausiems sportininkams, registruoti rekordus.
- tarpininkauti klubams sudarant bendradarbiavimo sutartis su atitinkamomis LR ir užsienio organizacijomis.
- tvarkyti Lietuvos žmonių su fizine negalia sporto sistemos dokumentaciją, kaupti statistinę informaciją ir jas analizuoti.
- teikti metodinę pagalbą, rūpintis trenerių, organizatorių, teisėjų ir medikų kvalifikacijos kėlimu, organizuoti respublikinius ir tarptautinius seminarus, konferencijas.¹⁴

Apžvelgus visą LNSF veiklos ataskaitą, konferencijoje buvo pastebėta ir daugiau šios organizacijos trūkumų – sporto rinktinių atnaujinimo problemos, mažas organizuojamų varžybų skaičius, bendradarbiavimo stoka.

Apibendrinant galima teigti, kad pastaruoju metu vis aktualesnės tampa neįgaliųjų sporto problemos ir šį susidomėjimą lemia bendra neįgaliųjų sporto organizacijų integracija tiek tarptautiniame, tiek pasauliniame lygmenyse, bendradarbiavimo tarp federacijos ir Kūno kultūros ir sporto departamento bei Parolimpinio komiteto trūkumas ir kt.

¹⁴ Lietuvos neįgaliųjų sporto federacija. Istorija ir tikslai.
http://www.lnsf.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=68&Itemid=203 (žiūrėta 2012-12-18)

Neigaliųjų sportas tampa svarbiu reiškiniu ne tik neigalių žmonių tarpe, bet ir pasaulinėje visuomenėje. Jis, prasidėjęs nuo reabilitacijos, šiuo metu tampa parolimpinio sporto šakomis ir įgauna visai kitą perspektyvą – tampa piliečio teisės dalimi. Įgyvendinant valstybės vykdomą politiką neigaliųjų sporto vystymo srityje ir tikslingai organizuojant sporto veiklą sporto klubuose, galima užtikrinti neigaliųjų integraciją į visuomenę ir pasiekti, kad rekreacinis (varžybinis) sportas taptų neigaliųjų saviraiškos dalimi bei užtikrintų judėjimo funkcijų atkūrimą ar pagerinimą. Nors Lietuvos neigaliųjų sportą reglamentuojantys įstatymai užtikrina jų poreikių tenkinimą ir neigalus asmuo turi daug galimybių save realizuoti per sportinę veiklą, tačiau nėra sukurta neigaliųjų sporto plėtros strategija, kuri pateiktų esamos neigaliųjų sportinės veiklos situacijos Lietuvoje analizę, apibrėžtų strateginius tikslus bei numatytų sportinės veiklos perspektyvą.

1.3. Fizinio aktyvumo įtaka fizinei negalia turinčių asmenų gyvenimo kokybei

Mokslininkai (Vaitkaitienė, Makari, Zaborskis, 2007) pažymi, „kad gyvenimo kokybė yra vertinama daugeliu aspektų ir turi apimti visas individo gyvenimo sritis. Gyvenimo kokybės tyrimas grindžiamas plačia sveikatos perspektyva: fiziniu, psichologiniu ir socialiniu funkcionavimu bei gerove“ (p. 746). Iš tikrųjų gyvenimo kokybės sąvokos negalima sutapatinti, ją reikia analizuoti kaip daugelio kintamųjų sąveiką. Jeigu sveikatą būtų galima apibūdinti kaip fizinę, psichinę ir socialinę gerovę, tai liga visa tai pažeidžia. Tuomet gyvenimo kokybę galėtume vertinti kaip skirtumą tarp norų ir galimybių.

Gyvenimo kokybė turi labai didelę reikšmę neigaliųjų gyvenimui. Gyvenimo kokybės vertinimas priklauso nuo žmogaus asmenybės, amžiaus, lyties, sveikatos būklės, supančios aplinkos ir t. t. Labiausiai suvokiamą gyvenimo kokybę galima apibūdinti skalėje „laimingas–nelaimingas“. Veiklos varikliu yra saviraiškos siekis: žmogus yra veiklus, siekia to, ką laiko savo gyvenimo pašaukimu. Pasak Maslow (cit. Mayers, 2000), mūsų motyvus, siekius sudaro poreikių hierarchija. Kai patenkinami minimalūs fiziologiniai poreikiai, ima rūpėti asmeninis saugumas; pasijutę saugūs – siekiame meilės, pagarbos, o pajutę savąją vertę – siekiame saviraiškos. Neigalieji turėtų suvokti, kad sveika gyvensena, sportavimas yra neatsiejami nuo gyvenimo kokybės. Neigaliųjų rekreacinis ir varžybinis sportas yra svarbus jų gyvenimo kokybės, fizinės, psichologinės ir socialinės gerovės gerinimo veiksnys. Fizinis aktyvumas yra svarbus ne tik sveikatos tausojimo, bet ir gyvenimo kokybės veiksnys.

Žmogaus, atskirų socialinių grupių bei visos visuomenės gyvenimo kokybės gerinimo klausimas nuo XX a. antrosios pusės iki šių dienų įgauna vis didesnę reikšmę, sprendžiant daugelį visuomenėje iškylančių problemų. Tokią padėtį sąlygoja kintanti socialinė, ekonominė,

kultūrinė, politinė ir aplinkos situacija tiek mikro- (atsiėiro individo), tiek makro- visos visuomenės lygmenyse (Janušauskaitė, 2008). Asmens fizinė sveikata, psichosocialinė būklė, nepriklausomybės laipsnis, socialiniai ryšiai ir santykiai su aplinka siejami su neįgaliųjų gyvenimo kokybe ir dalyvavimu tikslingoje bei prasmingoje veikloje. 2011–2020 metų valstybinės sporto plėtros strategijos vienas iš pagrindinių tikslų yra „sudaryti sąlygas visų Lietuvos socialinių grupių įtraukimui į sporto veiklą, taip sprendžiant itin svarbius visuomenės sanglaudos, gyvenimo kokybės gerinimo, gyventojų sveikatos ir sveikos gyvensenos, didesnio darbingumo, laisvalaikio užimtumo uždavinius ir kartu sukuriant socialinį pagrindą didelio meistriškumo sportininkų rengimo sistemai“ (Žin. 2011, Nr. 41-1942). Sportavimo įgūdžiai turi įtakos gyvenimo kokybei ne tik dėl geresnės sveikatos, bet ir dėl sporto poveikio bendruomenės solidarumui, jaunimo socializacijai, taigi, ir visuomenės sanglaudai. Gyvenimo kokybės principas remiasi idėja, kad negalima atsieti neįgaliųjų gyvenimo kokybės nuo kitų visuomenės narių gyvenimo kokybės sampratos (Ruškus, 2002).

Kaip teigia Adomaitienė (2007), sprendžiant neįgaliųjų socialinės integracijos problemas, būtina išsiaiškinti mūsų požiūrį į neįgalų asmenį, kuris priklauso nuo to, kaip mes suprantame pačią negalią – reiškinį (fenomeną), išskiriantį neįgaliuosius iš kitų tarpo. Socializacija daugelio autorių yra įvardijama kaip vienas iš veiksnių, lemiančių neįgaliųjų gyvenimo kokybę. Skučas (2010) teigia, kad „įdomūs tyrimai, atskleidžiantys sporto kaip socializacijos veiksnio reikšmę ir teigiantys, kad dalyvaudami sportinėje veikloje neįgalūs asmenys gali pakeisti charakterio savybes, motyvaciją kitai veiklai, keisti emocijas, jausmus, viltis, požiūrį“ (p. 180). Vykstant socializacijai, asmuo išmoksta būti pilnaverčiu savo visuomenės nariu, perima kultūrinės ir moralines vertybes, įgyja savo tapatybės jausmą, išugdo išskirtines asmenines savybes, atsiranda savigarba, savivoka ir savianalizė. Juozulynas ir kt. (2011) savo mokslinio tyrimo išvadose pastebi, kad „su negalia susijęs sportas suteikia specifinių bruožų gyvenimo kokybės fizinei sričiai, kurie atsispindi latentiniuose veiksmuose. Labiausiai transformuojamas skausmo ir diskomforto nebuvimo aspektas“ (p. 21).

Sportas grūdina neįgalų asmenį stiprindamas jį fiziškai, psichologiškai ir dvasiškai. Neįgaliesiems yra svarbios visos įsitraukimo į sporto veiklą formos. Sportas yra puikus stimulus veikti, nustoti galvoti, kad jie yra niekam nereikalingi. Neįgaliųjų teisių konvencijos (Žin., 2010, Nr. 71-3561) 26 straipsnis skatina šalis imtis veiksmingų ir atitinkamų priemonių, kad neįgalieji galėtų įgyti ir išlaikyti didžiausią įmanomą savarankiškumą, visiškus fizinius, protinius, socialinius ir profesinius gebėjimus, taip pat būtų visiškai integruoti į visas gyvenimo sritis ir jose dalyvautų. 2012 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino 2014–2020 m. Nacionalinę pažangos programą, kuri parengta siekiant įgyvendinti Valstybės pažangos strategiją „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030““ (Žin., 2012, Nr. 144-7430). Joje

nustatytos ilgalaikių valstybės prioritetų įgyvendinimo kryptys. Strategijos bendrasis tikslas – skatinti kiekvieną gyventoją realizuoti savo galimybes mokantis, kuriant, tiriant, tikslinga veikla prisiimant atsakomybę už save, valstybę ir aplinką. Todėl būtina stiprinti gyventojų gebėjimus, leidžiančius ne tik prisitaikyti prie vis sparčiau kintančių sąlygų, bet ir patiems tapti kaitos iniciatoriais. Vienas iš uždavinių skelbia, kad būtina ugdyti sveikos gyvensenos savimonę. Sporto kryptis galėtų padėti įgyvendinti šį uždavinį.

Apibendrinant galima teigti, kad sportuodami neįgalieji stiprėja fiziškai, psichologiškai bei dvasiškai, o tai užtikrina gyvenimo kokybės gerinimą. Visa tai galėtų pakeisti visuomenėje susiformavusius stereotipus apie negalią, o neįgaliesiems sportininkams atsirastų motyvacija siekti aukštesnių sportinių rezultatų.

Pozityviai keičiasi jų požiūris į savo negalią, gerėja savivertė, didėja pasitenkinimas gyvenimo kokybe, kuri taip pat yra vienas iš veiksnių turinčių įtakos neįgaliųjų sportui.

1.4. Veiksniai, lemiantys fizinę negalią turinčių asmenų dalyvavimą sporto klubų veikloje

Buchard ir kt. tyrimai rodo (cit. Zumeras, Gurskas, 2012), kad fizinis aktyvumas yra vienas iš daugelio veiksnių, darančių teigiamą įtaką sveikatai. Be to, būtina žinoti, kad apie 20–30 proc. visų organizmo energijos išlaidų priklauso nuo fizinės veiklos. Fiziškai neįgaliajam labai svarbios visos pagrindinės fizinės ypatybės ir jų ugdymui turi būti skirtas tinkamas dėmesys (Adomaitienė, 2007). Mūsų nuomone, dauguma neįgaliųjų sportininkų yra pasiekę aukštų sporto rezultatų ir iki negalios atsiradimo. Tos pačios nuomonės yra ir LPOK generalinis sekretorius G. Zavadckis (žr. 4 priedą): „Pagrindinis dalykas, ką mes matom, aktyviau įsitraukia į sportą tik tie žmonės, kurie gavo traumas prieš tai sportavę, ir po traumos jie lieka aktyvūs sportininkai ir pasiekia, kaip taisyklė, didesnius sportinius rezultatus.“ Todėl reikia susitaikyti su tuo, kas įvyko, ir suprasti, kad negalia netrukdo sportininkui siekti tolesnių pasiekimų įvairiose sporto šakose.

Lietuvoje, LNSF duomenimis¹⁵, 2012 metais buvo 18 sporto klubų, kuriuose LNSF ataskaitinės rinkiminės konferencijos metu pateiktais duomenimis, sportavo 918 turinčių fizinę negalią sportininkų. Sporto klubai yra įsikūrę visoje Lietuvoje, tad galima teigti, kad yra sudarytos sąlygos neįgaliesiems užsiimti sportine veikla. Deja, kaip jau buvo minėta, tik apie 2% neįgaliųjų renkasi aktyvią sportinę veiklą. Analizuojant šiame darbe iškeltą problemą, buvo

¹⁵ LNSF svetainė. Klubai.

http://www.lnsf.lt/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=38&Itemid=183 (žiūrėta 2012-12-18)

išskirti veiksniai, daugiausia turintys įtakos pasirinkimui dalyvauti ar nedalyvauti sporto klubų veikloje:

1. Fiziologiniai veiksniai. (Neigalumo pobūdis, pažeidimo laipsnis; sportavimas iki negalios; rezultatų siekiamybė.)
2. Ekonominiai veiksniai. (Darbas; gaunamos pajamos; patalpų prieinamumas; pagal galimybes siūlomos papildomos paslaugos klube.)
3. Socialiniai veiksniai. (Demografiniai duomenys; valstybės sporto politika; gyvenimo kokybės supratimas; komunikavimas.)
4. Psichologiniai veiksniai. (Motyvacija - poreikis; asmenybė - suvokimas; patirtis - žinios.)

Fiziologiniai veiksniai. Šie veiksniai labiausiai sąlygoja neigaliojo pasirinkimo sportuoti kryptį, nes tai tiesiogiai yra susiję su tuo, kokią neįgalusis renkasi sporto šaką, kokią turi galimybę siekti rezultato ir kt.

Neįgalieji, turintys fizinę negalią, skirstomi į keturias pagrindines grupes (Skučas, 2007):

1. Neįgalieji, patyrę nugaros smegenų pažeidimus.
2. Neįgalieji, patyrę cerebrinį paralyžių.
3. Neįgalieji amputuotomis galūnėmis.
4. Kiti (išsėtinė sklerozė, raumenų atrofija ir kt.).

Pagal funkcinę klasifikacijos sistemą neįgalūs sportininkai skirstomi į skirtingas varžybų kategorijas pagal jų individualių funkcinių gebėjimų lygį. Neįgaliųjų klasifikacijos tikslas - užtikrinti neįgaliųjų, dalyvaujančių sporto varžybose, teisingą ir lygiavertį dalyvavimą varžantis panašios ar skirtingos negalios asmenims (Wu, Williams, 1998). Ypač svarbu, kad klasifikacinė sistema įgalintų neįgalųjį asmenį siekti aukščiausių rezultatų sportinėje veikloje ir nesudarytų papildomų kliūčių jo sportinėje saviraiškoje (Wheeler ir kt., 1999). Neįgaliųjų sporte naudojamose klasifikacijos sistemose iš esmės yra kreipiamas dėmesys į vieną ar keletą iš šių kintamųjų:

- sportininko negalios kilmę ir jos sunkumus;
- sportininko funkcinius gebėjimus atlikti sporto šakai būdingus veiksmus;
- sportininko pasirodymą ankstesnėse varžybose.¹⁶

Kiekvienoje neįgaliųjų grupėje išskiriamos funkcinės klasės priklausomai nuo asmens neįgalumo tipo. Kiekviena sporto šaka turi atskirą klasifikacijos sistemą, kuri:

- remiasi funkciniais gebėjimais vykdyti pagrindinius konkrečios sporto rūšies veiksmus;

¹⁶ Europos taikomosios fizinės veiklos studijų programa (ADAPT). Elektroninė versija.
<http://www.kuleuven.ac.be/thenapa/pdfs/adapt1/lithuania.pdf> (žiūrėta 2013-01-22)

- remiasi funkciniais gebėjimais, kurie nepriklauso nuo sportininko įgūdžių lygio ar treniruotumo;
- sporto šakos klasių skaičius priklauso nuo atitinkamos sporto rūšies specialių reikalavimų ir skirtingas negalios turinčių sportininkų funkcinį gebėjimų skirtumą.

Sporto šakos klasifikacijos sistema yra funkcinė, nes remiasi gebėjimais atlikti tam tikrus konkrečiai sporto šakai būdingus veiksmus. Tačiau klasifikacijos sistema gali būti funkcinė ir neapibrėžiant sporto šakai būdingų įgūdžių.¹⁷

Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas garantuoja neįgaliojo socialinę integraciją. Įgūdžiai ugdomi namuose, reabilitacijos, socialinės paramos, ugdymo, darbo, sporto įstaigose ir organizacijose, panaudojant skirtingas priemones ir tenkinant įvairius poreikius priklausomai nuo negalios pobūdžio, sunkumo laipsnio, neįgaliojo amžiaus ir pan. „Kitas dalykas – neįgaliųjų sportas tapo profesionaliu sportu, – teigia Zavadckis (žr. 4 priedą), todėl noras išvykti į respublikinius čempionatus bei geresnių rezultatų siekiamybė skatina neįgalius aktyviau treniruotis ir didesnę dalį laisvalaikio praleisti sporto salėje.“

Ekonominiai veiksniai. Ekonominiai veiksniai (ištekliai) apibrėžiami kaip gamybos veiksniai, naudojami gamybos procese kaip sąnaudos prekėms gaminti ir paslaugoms teikti.

Neįgalieji dėl turimų sutrikimų kur kas sunkiau adaptuojasi industrinėje darbo aplinkoje, nes manoma, kad jų gamybinis rentabilumas neatitinka keliamų reikalavimų – vienas iš ekonominių veiksnių, išskiriamų Ruškaus (2002). Darbas ne tik maitina, rengia, bet ir teikia didžiulį pasitenkinimą. Neįgaliajam svarbu ne tiek pats darbas, kiek aplinkinių nuomonė apie jo veiklą. Žmogus dirbdamas ne tik jaučia savo vertę, reikalingumą, bet ir užsidirba papildomų pajamų prie gaunamos neįgalumo pensijos. Darbinė profesinė veikla turi ypatingą svarbą asmenybės socializacijos procese. Sėkmingas jos įvaldymas ir atlikimas užtikrina ne tik ekonominį individo savarankiškumą, bet ir galimybę realizuoti savo gebėjimų potencialą, ugdyti savivertės jausmą ir užimti adekvačią vietą sociumo struktūroje (Juodraitis, 2001). Dirbantis neįgalusis nebėra išmokų gavėjas, o pats moka mokesčius. Laimi ir neįgalusis, tapdamas pilnaverčiu visuomenės atstovu.

Kitas svarbus ekonominis veiksnys – neįgaliųjų praktinė patirtis ir žinios, susietos su sportine veikla. Mokslininkai Ališauskas, Ališauskienė, Miltenienė, Kaffemanienė (2010)¹⁸ atliko tyrimą apie informacijos prieinamumo neįgaliesiems ir jos skleidimo efektyvumą ir nustatė, kad „neįgaliesiems skirtų leidinių pagrindinis skaitytojas – žmogus, atsidūręs negalės situacijoje. Tokio pobūdžio leidiniai neįgaliesiems ne tik informacijos šaltinis, bet tam tikra

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Neįgaliųjų reikalų departamentas. Šiaulių universitetas. Tyrimo ataskaita. „Informacijos prieinamumo neįgaliesiems ir jos skleidimo efektyvumas“ 2010 m. http://www.ndt.lt/files/File/Tyrimo_ataskaita_2010.pdf (žiūrėta 2013-02-05)

socializacijos forma siekiant ryšių su bendruomene, įsitraukiant į bendras veiklas. Leidiniuose akcentuojamos ir puoselėjamos žmogiškosios vertybės daro juos svarbius ne tik tiksliniam skaitytojų ratui, bet ir plačiai visuomenei, nes juose pateikiama medžiaga ugdo tolerantišką požiūrį į žmonių socialinę įvairovę, propaguoja supratimą apie žmogaus teisę į kitoniškumą, pripažinimą ir pagarbą.“ (p. 80–82). Čia pateikiamos pozityvios išvados apie specialiuosius leidinius, skirtus tikslinei auditorijai, o respublikinė ar vietinė spauda apie neįgaliųjų pasiekimus rašo tik jiems įvykus. Tą akcentuoja ir Ivanauskas (2009): „žiniasklaida, turinti galingą poveikį socializacijai, daugelio autorių pastebėta (Skučas, 2003a, Ruškus, Daugėla, 2004), nepakankamai dėmesio skiria neįgaliesiems, jų problemoms, viltims ir lūkesčiams atskleisti“ (p.19).

Svarbų vaidmenį vaidina ir sporto aplinka. Viena tokių aplinkų – rekreacinė veikla. Pagrindinis šios veiklos tikslas – skatinti aktyvų individo gyvenimo būdą ir nevaržomą laisvalaikio pasirinkimą. Todėl rekreacijos galimybių teikimas neįgaliesiems yra glaudžiai susijęs su aplinkos prieinamumo ir galimybių veikti socialinėje aplinkoje klausimais. Ypač tai aktualu neįgaliesiems, judantiems vežimėliais. Todėl Europos Tarybos 15 straipsnio direktyvos 2 punkte¹⁹ numatyta, kad ne vėliau kaip per 5 metus nuo direktyvos priėmimo nauji pastatai, objektai, transporto priemonės bei infrastruktūra ir renovuojami esami pastatai, objektai bei infrastruktūra ir per 20 metų nuo priėmimo – visi kiti esami pastatai, objektai, transporto priemonės bei infrastruktūra būtų pritaikyta neįgaliesiems. Neįgaliesiems svarbu, kad gyvenamoji aplinka, būstas būtų pritaikyti pagal jų poreikius, kad jiems būtų saugiai pasiekiami pastatai, parduotuvės, aikštynai, sporto salės. Fizinę negalią turinčiam žmogui tinkamų sąlygų nesudarymas dalyvauti socialiniame gyvenime, kitaip tariant, aplinkos nepritaikymas, žmogų iš tiesų padaro neįgalų. „Kiekvieną dieną susidurdami su įvairiais sunkumais, pasiekėte didžiulių aukštumų, kurių kiti žmonės, turėdami visas galimybes, nepasiekia. Jūs esate mums visiems ryžto, drąsos, pasiaukojimo pavyzdys, – sakė Prezidentė D. Grybauskaitė²⁰, susitikusi su aktyviais neįgaliaisiais, aukštų rezultatų pasiekusiais sporto, mokslo ir meno srityse. – Mūsų visų pareiga palaikyti jus ir užtikrinti galimybes būti savarankiškiems ir įgyvendinti savo idėjas.“

Socialiniai veiksniai. Moterys ir vyrai turi turėti vienodas galimybes pasirinkimui sportuoti. Reikia užtikrinti lygias vyrų ir moterų, berniukų ir mergaičių galimybes ir dalyvavimą visų lygių, funkcijų ir sričių sportinėje veikloje, skatinti neįgalių moterų įtraukimą į sportinę veiklą, nes neįgalios moterys sportuoja mažiau nei neįgalūs vyrai. 2010 m. Lietuvos sporto

¹⁹ Projektas „Lietuvos ir Europos Sąjungos reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED)“ (Nr. VP1-4.2-VRM-05-V-02-001) (2012 m.)
http://www.lrv.lt/bylos/LESSED%20projektas/Dokumentai/galutine_ataskaita_sadm_2012-05-25.pdf (žiūrėta 2013-02-04)

²⁰ Straipsnis iš Neįgaliųjų socialinių įmonių sąjungos interneto svetainės. „Prezidentė Dalia Grybauskaitė: neįgalūs žmonės turi sulaukti realios, o ne deklaratyvios pagalbos“ (2010).
http://www.nsis.lt/lt/naujienos/prezidente_dalia_grybauskaite_neigalus_zmones_turi_sulaukti_realios_o_ne_deklaratyvios_pagalbos (žiūrėta 2013-02-04)

statistikos metraščio duomenimis²¹, Lietuvoje pagal neįgaliųjų sporto organizacijų veiklos rodiklių ataskaitą, sportavo 963 neįgalūs asmenys iš kurių tik 204 moterys.

Kokią įtaką išsilavinimas turi neįgaliųjų sporto veiksniams, tyrinėjo Samsonienė ir kt. (2010). Gauti duomenys rodo, kad žymiai daugiau ($p < 0,05$) neįgalių sportininkų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, pozityviai vertino savo gyvenimo kokybę, palyginti su neįgaliaisiais, turinčiais aukštesnįjį bei vidurinį išsilavinimą. Tyrėjų tyrimo duomenimis, neįgaliųjų išsilavinimas lėmė sampratą apie laimę. Jie taip pat nustatė, kad statistiškai patikimai ($p < 0,05$) mažiau neįgaliųjų, turinčių vidurinį išsilavinimą, pažymėjo, kad jie jaučiasi laimingesni nei turintieji aukštesnįjį ar aukštąjį išsilavinimą. Savo išvadose tyrėjai teigia, kad nepakankama varžybinė patirtis mokykloje bei išsilavinimas yra svarbi kliūtis neįgaliesiems sportininkams integruotis į Lietuvos sporto sistemą (p. 217).

Kitas svarbus socialinis veiksnys – senstanti visuomenė ir didėjantis neįgaliųjų skaičius. Prognozuojama, kad 2060 m. pradžioje du penktadalius (40,9 proc.) Lietuvos gyventojų sudarys pagyvenę žmonės (ES – 35,7 proc.)²², o Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos statistikos 2011 m. duomenimis²³, neįgaliųjų skaičius mūsų šalyje atitinka Jungtinių Tautų Organizacijos duomenis, kad pasaulyje žmonės su negalia sudaro apie 10 procentų visų gyventojų. 2012 m. pradžioje 711,1 tūkst., arba 23,6 procento, gyventojų buvo 60 metų ir vyresnio amžiaus.²⁴ Fizinis aktyvumas užtikrintų geresnę gyvenimo kokybę net ir vyresniame amžiuje, todėl tikslingos sporto veiklos organizavimas, sąlygų sportuoti sudarymas galėtų būti pozicionuojamas kaip reikšmingas ir aktualus šių dienų reiškinys.

Didelis dėmesys kreipiamas ir neįgaliesiems sąlygų sportuoti, bendrauti, aktualizuoti save sukūrimui. Ministrų komiteto Rekomendacijoje (2006) vienoje iš veiklos kryptių teigiama, kad gyvenimas bendruomenėje skatintų schemas, kurios leistų neįgaliesiems žmonėms nusamdyti jų pasirinktus asmeninius pagalbininkus. Vietos valdžia turėtų teikti papildomas paslaugas ir kitokias galimybes, kaip antai dienos centrai, trumpalaikio gydymo centrai, saviraiškos grupės, siūlančios atitinkamas terapijos formas, suteikiančias neįgaliesiems žmonėms ir jų šeimoms palaikymo ir atokvėpio periodus. Taip pat teikti žmonėms, turintiems negalią, ypač tiems, kuriems būtina ypatinga pagalba, specialią pagalbą, įskaitant atstovavimą, siekiant sumažinti bet kokią socialinės atskirties riziką. Skatinti institucijas ir atitinkamas organizacijas, susijusias su

²¹ Lietuvos sporto statistikos metraščio duomenys. <http://www.kksd.lt/index.php?2933772018> (žiūrėta 2013-01-22)

²² Lietuvos statistikos departamentas. Demografinė padėtis (2008).

<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2749&print=1&PHPSESSID=05f792168abbc14d972b906e5f2d7456>

²³ Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Neįgalumo statistika ir dinamika (2012).

<http://www.socmin.lt/index.php?1781001982> (žiūrėta 2013-02-04)

²⁴ Lietuvos statistikos metraštis (2012). Lietuvos statistikos departamentas.

http://www.stat.gov.lt/uploads/metraštis/1_LSM_2012.pdf (žiūrėta 2013-01-22)

kultūra, sportu, laisvalaikiu ir turizmu, į savo įprastinę veiklą įtraukti darbuotojams reguliariai rengiamus supratimo apie negalią mokymus.

Psichologiniai veiksniai. Vienas iš svarbiausių psichologinių veiksnių yra motyvas arba poreikis. Kiekvienas žmogaus poelgis turi priežastį, kuri skatina veiklą. Tas skatinimas vadinamas motyvu. Armstrong (2003) motyvą apibrėžia kaip poreikį, kuris skatina asmenį stengtis jį patenkinti. Kaip teigia Jovaiša (2007), „motyvas ne tik sukelia veiksmą, bet, svarbiausia, suteikia jam kryptį ir tam tikrą intensyvumą, jėgą“ (p. 172). Svarbus psichologinis veiksnys yra suvokimas, nes tai reakcija į aplinką ir jos poveikį. Suvokimas – informacijos rinkimo, grupavimo ir interpretavimo procesas, kurio dėka žmogus susikuria prasmingą jį supančio pasaulio vaizdą (Armstrong ir kt., 2003). Patirtis (patyrimas), sukauptos ir savaip interpretuotos informacijos visuma taip pat yra priskiriama prie psichologinių veiksnių, sąlygojančių asmens elgesį – padedančių neigiamam priimti vieną ar kitą sprendimą, atitinkantį jo poreikius ir norus. Žmogaus suvoktas poreikį tenkinantis objektas arba tai, kas atsispindi žmogaus sąmonėje ir skatina jį veikti, nukreipia jo veiklą taip, kad būtų patenkintas kilęs poreikis, vadinamas tos veiklos motyvu (Lapė, Navikas, 2003).

Martens (1999) nurodo tris pagrindinius poreikius, kuriuos sportininkai stengiasi patenkinti sportuodami:

1. Sportuoti savo malonumui, džiaugsmui – tai patenkina paskatinimo ir susijaudinimo poreikį;
2. Būti kartu su kitais žmonėmis – tai patenkina poreikį burtis, priklausyti žmonių grupei;
3. Parodyti savo kompetenciją, stengiantis patenkinti poreikį jaustis vertingam.

Kūno kultūros ir sporto departamento užsakymu²⁵ 2011 metais visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro Vilmorus atlikto tyrimo „Lietuvos 7-80 metų amžiaus gyventojų požiūris į kūno kultūros pratybas, sportą ir sportavimo įpročius“ rezultatai rodo, kad pagrindinis motyvas, kodėl žmonės sportuoja, mankština ar dalyvauja fizinėje veikloje, yra sveikatos stiprinimas (62%), ir tai nepriklauso nuo amžiaus. Pusė Lietuvos gyventojų (50%) sportuoja ar užsiima fizine veikla, nes jaučia malonumą tai darydami. Galimybė sustiprėti fiziškai labiausiai motyvuoja vaikus ir jaunuolius: šią sportavimo priežastį nurodė 55% 7–18 m. amžiaus respondentų, kurie užsiima kokia nors fizine veikla.

Motyvai sportuoti turi būti tokie stiprūs, kad sportininkas, vertindamas varžybų rezultatus, nesėkmės atveju nesigailėtų dėl įdėtų pastangų. Dalyvavimą sportinėje veikloje lemia motyvaciniai veiksniai, t. y. vidinė motyvacija – noras stiprinti sveikatą ir būti sveikiems bei saviraiškos (savirealizacijos) poreikis – tikėjimas realizuoti savo gebėjimus. Skučo (2010)

²⁵ Kūno kultūros ir sporto departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. 2011 metų Lietuvos 7-80 metų amžiaus gyventojų požiūris į kūno kultūros pratybas, sportą ir sportavimo įpročių tyrimo ataskaita. <http://www.kksd.lt/index.php?2933772018> (žiūrėta 2013-02-04)

tyrimas patvirtino kitų tyrėjų (Campbell, Jones, 2002; May, Warren, 2002) faktą, kad sportuojantys neįgalieji lengviau įveikia psichinį-emocinį stresą, kurį sukėlė pažeidimas ir judėjimo funkcijų apribojimas. Specialistai, dirbantys judėjimo, fizinės veiklos ir sporto srityse, privalo žinoti neįgaliųjų poreikius, motyvaciją, polinkius ir dėl neįgalumo, ligų ar kitų priežasčių kilusius apribojimus.

Apibendrinant skyriuje išdėstytas mintis galima teigti, kad fizinę negalią turinčių asmenų dalyvavimą sporto klubų veikloje labiausiai lemia fiziologiniai, ekonominiai, socialiniai ir psichologiniai veiksniai. Dalyvavimas sportinėje veikloje yra patraukli neįgaliųjų bendravimo, lūkesčių ir siekių gyvenime forma. Sportas neįgaliesiems plačiąja prasme labai glaudžiai siejasi su asmens sveikatos būkle, patirtimi, jo polinkiais, saviraiška. Yra sąmoningai siekiama mankštinimosi sėkmės ir galimybės išvengti galimos socialinės atskirties. Neįgalieji gali plėtoti judesio kultūrą, integruotis į visuomenę, saikingai, pagal išgales siekti fizinio pajėgumo, sveikatos stiprinimo, mokymosi sėkmės bei išsiugdyti tuos pačius bendruosius gebėjimus, kaip komunikacijos, pažinimo, sveikatos saugojimo, sveikatos stiprinimo, darbo ir veiklos. Todėl yra būtina plėtoti sportą visiems, visoms amžiaus, socialinėms grupėms, stiprinti sveikatą tiek varžybiniame, tiek nevaržybiniame sporte.

2 skyrius. FIZINĘ NEGALIĄ TURINČIŲ ASMENŲ DALYVAVIMO SPORTO KLUBŲ VEIKLOJE TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodai

Tyrėjai, atlikdami mokslinius tyrimus, vadovaujasi skirtingomis teorinėmis metodologinėmis prielaidomis, kurios grindžiamos pozityvistiniu ir postpozityvistiniu (arba kiekybiniu ir kokybiniu) požiūriu. Šiems požiūriams patvirtinti naudojami skirtingi tyrimai: pozityvistiniam (kiekybiniam) požiūriui patvirtinti duomenys renkami kiekybiniais metodais, o kokybiniai metodai yra įrankis, kuriuo renkami duomenys postpozityvistiniam (kokybiniam) požiūriui patvirtinti. (Kardelis, 2002).

Empiriniai tyrimai svarbūs tuo, kad jais remiantis gauti duomenys leidžia daryti apibendrinimus ir išvadas, t. y. nustatyti empirinius dėsningumus bei kurti teorinius apibendrinimus. Empiriniai tyrimai (gr. – *empeiria* – patyrimas) – socialinių faktų, įvykių nustatymas ir apibendrinimas tiesioginiu arba tarpiniu jų registravimu, būdingai pasireiškiančiu tiriamuosiuose reiškiniuose, objektuose, procesuose. Empirinio tyrimo analizės objektas yra veiksmai, veikla, poelgiai, žmonių ir socialinių bendrijų elgesys, konkretūs žmonių veiklos produktai (materialiniai ir dvasiniai), taip pat socialinių realijų ir faktų atspindys individų sąmonėje (nuomonių, pažiūrų, vertinimų, sprendimų pavidalu) (Tidikis, 2003).

Tyrimo anketos sudarytos remiantis teorine mokslinės literatūros analize, Kaffemanienės (2006), Bitino (1998), Kardelio (2002) metodologinėmis rekomendacijomis bei Skučo (2003a) ir Ivanausko (2009) adaptuotomis anketomis. Siekdami identifikuoti dalyvavimo sporto klubų veikloje lemiančius veiksnius, sudarėme tris anketas (kiekybinė struktūrizuota fizinę negalią turinčių asmenų, sportuojančiųjų ir nesportuojančių neįgaliųjų sporto klube, bei klubo vadovų apklausa) (žr. 2 priedą). Anketą sudaro uždaro ir 3 atviro tipo klausimai. Anketose yra vienodų blokų, kad lengviau būtų galima interpretuoti duomenis, išskyrus anketą vadovams, kuroje papildomai yra įdėti du blokai norint gauti informacijos apie sporto klubą ir vadovavimą bei vadybą. Klausimynas anketose suskirstytas į 5 blokus:

- 1) Demografinį (nominalinės skalės), skirtą išsiaiškinti respondentų lytį, amžių, išsilavinimą, pajamas, negalios pobūdį, darbingumo lygį.
- 2) Fizinio aktyvumo (nominalinės skalės), skirtą išsiaiškinti, ar sportavo iki negalios, ar sportuoja dabar, ar turi (ir kokių) pasiekimų sporte.
- 3) Gyvenimo kokybės gerinimas per sportą (ranginės skalės), skirtas išsiaiškinti neįgaliojo poziciją per pateiktus veiksnius.

4) Dalyvavimo sporto klubo veikloje (nominalinės ir ranginės skalės), skirtas išsiaiškinti dalyvavimo ar nedalyvavimo klube veiksnius ir nuo ko tai priklauso.

5) Informacijos sklaida, socializacijos agentai (nominalinės ir ranginės skalės), skirtas išsiaiškinti, kaip yra viešinamas neįgaliųjų sportas, kaip patys neįgalieji gali skleisti informaciją apie save, iš kur gaunama daugiausia informacijos apie neįgaliųjų sportą.

Kiekybinio tyrimo išvadoms pagrįsti arba paneigti pasirinktas kokybinių duomenų analizės metodas. Tai interpretacinė fenomenologinė analizė. Ji suteikia sistematinę, fenomenologiškai fokusuotą požiūrį į asmenines savos patirties interpretacijas. Tai yra į reikšmę (meaning) orientuotas kokybinis metodas, skirtas suprasti pirmojo asmens perspektyvai iš trečiojo asmens pozicijos (kiek tai yra įmanoma), naudojantis intersubjektyviu apsikeitimu ir analize (Smith, 2006). Kardelis (2002) rašo, kad „fenomenologinio (arba interpretacinio, antipozityvistinio) požiūrio pagrindas yra žmogaus santykis su išoriniu pasauliu bei kitais žmonėmis. Jame sudėtinga problema supaprastinama į jos pamatinius elementus, sutelkiant dėmesį į tai, kas yra esminio, tikintis atskleisti racionalius principus, būtinus tiriamajam reiškiniui arba fenomenui suprasti.“ (p. 32). Fenomenologinė analizė apima gelminį ir sistemingą pragyventos patirties atkarpos tyrinėjimą. Mūsų tyrime buvo laikytasi homogeniškos imties. Apklausti žmonės, turintys tą pačią patirtį. Kaip teigia Smith ir kt. (2009), pasirenkame „patirtį“, egzistencinės svarbos įvykio išgyvenimą, siekimą priartėti kuo „arčiau patirties“. Interviu buvo nukreiptas į konkrečią patirtį ir dalyvių refleksiją apie šią savo patirtį. Kokybiniam tyrimui imtis buvo formuojama tyrėjų nuožiūra, tad buvo atrinkti tie tyrimo dalyviai, kurie turi pakankamai informacijos išsamesnei tiriamojo reiškinio analizei atlikti (Bitinas, 1998; Kardelis, 2002). Tyrimui buvo pasirinkta ekspertų grupė. Ekspertai – tai asmenys, kurie dėl savo profesinės ir gyvenimo patirties turi didžiausią kompetenciją ir patikimiausią bei pakankamai išsamią informaciją apie tiriamą problemą. Grupę sudarė 1 moteris ir 5 vyrai, kurie neįgaliųjų sporto veikloje užima aukštą vadovaujančias pareigas, turi aukštų sportinių pasiekimų bei didelę vadovavimo klubui patirtį. Buvo pateiktas pusiau struktūruotas interviu (žr. 3 priedą) bei daromas diktofono įrašas (žr. 4 priedą).

Tyrimas vyko 2012 m. lapkričio – 2013 vasario mėnesį.

Siekiant išsiaiškinti fizinę negalią turinčių neįgaliųjų dalyvavimo sporto klubų veikloje lemiančius veiksnius, buvo atliktas kiekybinis tyrimas Šiaulių miesto neįgaliųjų sporto klubuose „Entuziastas“ ir „Šiaulietis“ bei Šiaulių miesto socialinių paslaugų dienos užimtumo centre. Vadovams anketos buvo išsiųstos elektroniniu paštu (18 vnt.). Grįžo 8 anketos. Sportuojantiems parengtos ir išdalinta 70 anketų, gauta 66 anketos. Nedalyvaujantiems sporto klubų veikloje išdalinta 100 anketų, grįžo 70 anketų. Įvairių sričių duomenys buvo išanalizuoti kiekybiškai ir kokybiškai, tyrimo rezultatai pateikti procentine išraiška.

Tyrimo duomenys apdoroti naudojantis Statistinio paketo socialiniams mokslams (SPSS 17.0) ir MS Windows Excel programomis. Tyrime naudoti šie matematinės statistikos metodai:

- tiesioginio ryšio tarp požymių stiprumas įvertinamas koreliacijos koeficientu. Šiuo atveju skaičiuotas Pearson koreliacijos koeficientas;
- darbe taip pat naudotasi Chi-kvadrato kriterijumi, siekiant atskleisti reiškinį tarpusavio priklausomybę;
- pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p \leq 0,05$;
- šių dydžių vaizdiniam-grafiniam pateikimui darbe naudota MS Windows Excel programa.

2.2. Respondentų socialinė-demografinė analizė

Siekiant atlikti reprezentatyvų tyrimą, buvo dėta pastangų apklausti kuo daugiau respondentų, susijusių su tiriamąja tema. Gavus LNSF (*Lietuvos neįgaliųjų sporto federacijos*) sutikimą, buvo susisiepta su visais 18 Lietuvoje esančių klubų vadovais, kurie priklauso LNSF, ir paprašyta atsakyti į atsiųstos anketos klausimus apie jų klubo veiklą. Atsakymus gavome tik iš aštuonių klubo vadovų. Dar 2 Šiaulių klubo vadovai atsakė į klausimus duodami interviu (žr. 4 priedą). Lyginant procentiškai tai sudaro daugiau kaip 50% visų su fizine negalia esančių klubo vadovų Lietuvoje. Tad kiekybiniame tyrime dalyvavo 8 sporto klubų vadovai ir tai sudarė 5,6 % visų šio tipo tyrime dalyvavusių respondentų.

Sudėtinga buvo gauti ir LNSF klubuose sportuojančių dalyvių sąrašus, tad teko apsiriboti Šiaulių regione esančiais neįgaliųjų sporto klubais. Tyrimas vyko 2012 m. lapkričio – gruodžio mėnesiais. Buvo apklausti 36 aktyviai sportuojantys fizinę negalią turintys asmenys iš Šiaulių miesto sporto klubų ir 30 respondentų iš Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Ukmergės, Alytaus (iš sporto klubų po 6 asmenis). Iš viso tyrime dalyvavo 66 sportuojantys neįgalieji. Tai sudaro 45,8% visų šio tipo tyrime dalyvavusių respondentų. Tai toks atsitiktinis imties parinkimo būdas, dar kitaip vadinamas patogumo imtimi, nes pasirinktus tiriamuosius buvo nesudėtinga apklausti (Kardelis, 2002).

Nesportuojantys fizinę negalią turintys respondentai buvo pasirinkti iš Šiaulių miesto neįgaliųjų draugijos ir Šiaulių miesto socialinių paslaugų dienos užimtumo centro. Buvo apklausta 90 respondentų. Dėl duomenų netikslumo 20 anketų nebuvo apdorotos SPSS programa, tad tyrimui panaudota 70 nesportuojančių fizinę negalią turinčių respondentų anketų. Tai sudaro 48,6 % nuo visų apklaustųjų.

Iš kiekybinio tyrimo anketinėje apklausoje dalyvavusių 144 respondentų – 97 vyrai (67,4%) ir 47 moterys (32,6%). Neįgaliųjų amžius nebuvo ribojamas. Daugiausia į anketos

klausimus atsakinėjo 41–60 metų (63 respondentai – 43,8%) ir 19 – 40 metų (61 respondentas t. y. 42,4%) asmenys. Kiti respondentai pasiskirstė taip: iki 19 metų 4 (2,8%), 61 ir daugiau metų –16 (11,0%).

Daugiausia respondentų turi vidurinį – 47 (32,6%) ir aukštesnįjį 47 (32,6%) išsilavinimą. Aukštąjį (universitetinį ir neuniversitetinį) atitinkamai 26 (18,2%) ir 12 (8,3%) neįgaliųjų, o 12 respondentų (8,3%) turi pradinį ar pagrindinį išsilavinimą. Tai galėtų iš dalies sąlygoti ir gaunamų pajamų dydį: net 75 respondentai (52,1%) gauna iki 1000 Lt; iki 1500 Lt – 46 (31,9%), o daugiau kaip 1500 Lt gauna tik 17 (11,8%) respondentų. 2000 Lt ir daugiau gauna 6 respondentai, kas sudaro tik 4,2%. Šie duomenys gali būti reikšmingi, tiriant materialinę sportuojančių paskatinimo problemą arba negalėjimą sportuoti dėl finansinių problemų.

Pagal darbingumo lygį didžiausias procentas dalyvavo – 59,7% (86) yra pripažintų iš dalies darbingais (darbingumo lygis, (toliau DL) 30-55%) arba nedarbingais – 49 (34,0%, DL 0-25%) piliečiais ir tik 9 (6,3%) buvo nustatytas 60-100% darbingumas. Tai rodo, kad net 93,7% visų apklaustųjų turi galimybę užsiimti aktyvia sportine veikla.

Analizuojant negalios atsiradimo priežastį buvo ištirta, kad įgimtą negalią turi 39 (27,1%) respondentų, o amžiaus (senėjimo) priežastį – tik 2,1% (3). Kiti neįgalūs tapo po ligos arba traumos – 102 (70,8%). Tuo remiantis galima teigti, kad, tapęs neįgalus dėl ligos arba patirtos traumos, žmogus patiria didelį emocinį išgyvenimą ir jam reikalingos įvairios veiklos, tame tarpe ir sportinė veikla, kad galėtų sustiprėti fiziškai ir dvasiškai bei maksimaliai susigrąžintų prarastą gyvenimo kokybę.

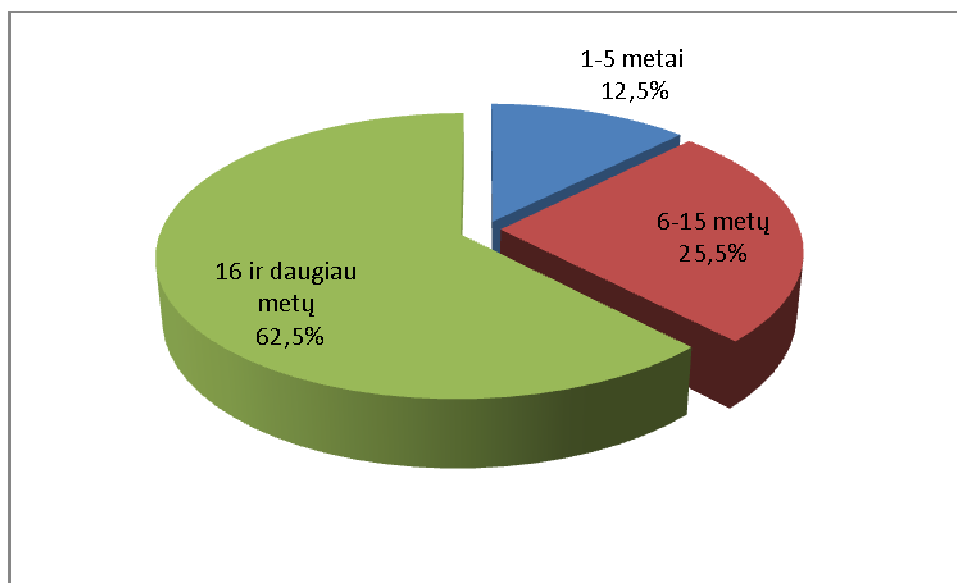
Darbo kokybiškumui pagrįsti buvo taikytas kokybinio tyrimo pusiau struktūruotas interviu metodas. Apklausoje dalyvavo 6 respondentai (ekspertai). Atsakyti į pusiau struktūruotą interviu (diktofono įrašas ir papildomas klausimynas laisvai interpretuoti atsakymus, (žr. 3 ir 4 priedą)) sutiko Lietuvos neįgaliųjų sporto federacijos (LNSF) prezidentas A. Čupkovas, Lietuvos parolimpinio komiteto (LPOK) generalinis sekretorius G. Zavadckis, Europos ir pasaulio neįgaliųjų sporto žaidynių nugalėtoja I. Perminienė, aukštų rezultatų pasiekęs parolimpietis M. Bilius bei du Šiaulių miesto neįgaliųjų sporto klubų vadovai – B. Volbikas ir D. Jusys. Pastarasis su M. Biliumi 2012 m. įkūrė neįgaliųjų sporto klubą „Šiaulietis“, kuriame bus siekiama tik aukštų sporto rezultatų.

2.3. Fizinę negalią turinčių asmenų dalyvavimo sporto klubų veikloje analizė

Neįgaliųjų sportas vis labiau plėtojasi įvairiomis kryptimis, plečiasi jo geografija, įsijungia trečiojo pasaulio šalys, kyla vis daugiau spręstinių klausimų ir problemų. Lietuva tampa šio vyksmo sudėtine dalimi.

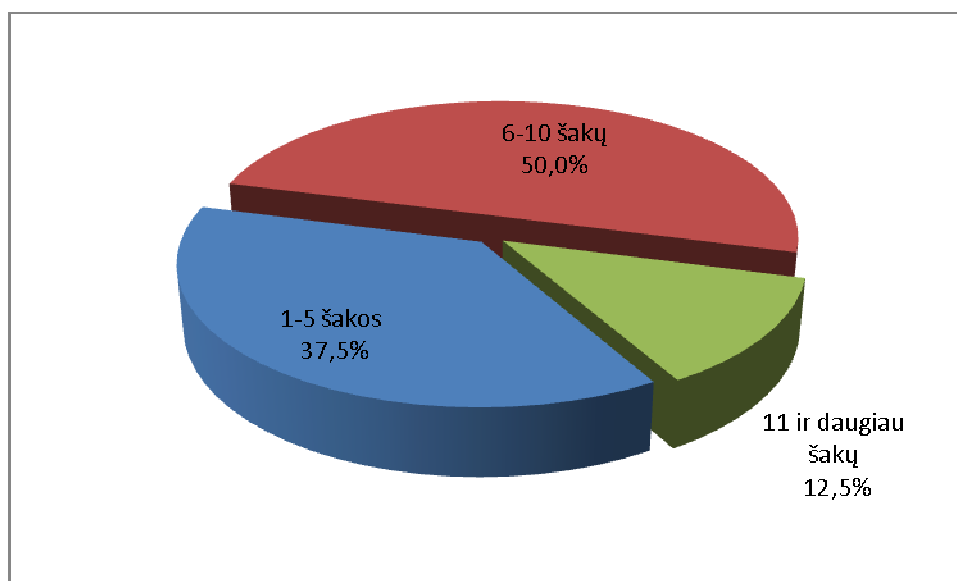
„...neįgaliųjų sportas pasaulyje vystosi labai sparčiai, tai mačiau Londono Parolimpinėse žaidynėse. Manau, kad sparčiai jis vystysis ir Lietuvoje, todėl šiuo metu ir turime darbuotis. Padėdami neįgaliesiems motyvuojame ir sveikuosius, tai abipusė nauda visuomenei.“
(A. Čupkovas)

2012 metais Lietuvoje veikė 18 neįgaliųjų sporto klubų. Iš tyrime dalyvavusių 8 klubų vadovų pateiktų duomenų galime matyti, kad dauguma klubų (62,5%) veikia 16 m. ir daugiau (žr. 3 pav.). Tendencija kurtis naujiems klubams išlieka, tačiau žymesnio šios veiklos aktyvumo stokojama. Per pastaruosius penkerius metus Lietuvoje išsikūrė tik vienas sportuojančių su fizine negalia klubas.

3 pav. Sporto klubų veiklos trukmė %; N = 8

Sportuojančiųjų poreikių tenkinimas yra tiesiogiai susijęs su galimybe pasirinkti norimą veiklą. 4 paveiksle yra pateikta sporto šakų pasiūla neįgaliųjų sporto klubuose.

4 pav. Sporto šakų skaičius neįgaliųjų sporto klubuose %; N = 8

Įvertinę duomenis galime teigti, kad sporto klubai iš dalies tenkina sportuojančiųjų poreikius. 50% klubų organizuoja sportavimą 6–10 sporto šakų, o 12,5% klubų siūlo sportuoti 11 ir daugiau šakų.

Lietuvos neįgaliųjų sporto federacija (LNSF) daugiau rūpinasi profesionalių sportininkų rengimu:

„Rekreacinis ir ugdomasis neįgaliųjų sportas reikalingas Lietuvos mastu... LNSF prioritetas teikiamas varžybiniam bei elitiniam sportui. LNSF vykdo įvairių neįgaliųjų sporto šakų čempionatus bei ruošia Lietuvos rinktines dalyvauti Europos, pasaulio neįgaliųjų sporto čempionatuose.“ (A. Čupkovas)

Kai kurių sporto klubų vadovai pastebi, kad sunku yra rasti griežtą ribą tarp rekreacinio ir varžybinio sporto:

„Pirmiausia rekreacinis sportas pas mus yra, varžybinis ir tuo pačiu iš varžybinio gaunasi, varžybinis atrenka į elitinį sportą, kurie pasiekia gerą rezultatą, pakliūna į rinktinę. Ir mes jų turim – elito. Šiuo metu yra 5 – 6, o gal 8 nariai, klubiečiai kurie dalyvauja rinktinėse... Pirmiausia žiūri visi į lengvąją atletiką, paskui krepšinis, paskui dar tinklinis.“ (B. Volbikas)

Pateikta situacijos analizė leidžia daryti prielaidą, kad sporto klubai patys turi koordinuoti savo veiklą ir rūpintis įvairių sporto šakų pasiūla bei kokybės tose sporto šakose užtikrinimu. Tai gali lemti klubų orientavimąsi daugiau į paslaugų kiekybę, neužtikrinant tų sporto šakų kokybinio aspekto:

„Vyrauja varžybinis organizacinis sportas, klubuose vystoma labai mažai sporto šakų ir vykdoma labai mažai treniruočių. Pas mus manoma, kad neįgaliųjų sportas – viso labo integracija. Tuo tarpu pasaulis jau seniai suprato, kad neįgaliųjų sportas iš tikrųjų yra sportas. O ką reiškia – sportas? Tą, kad su sportininku turi dirbti specialistų komanda: medikai, mokslininkai, treneriai....“ (G. Zavadckis)

Kritiškas ekspertų vertinimas parodo problemos giluminę situaciją, tačiau neįgalieji nepasigenda kokybiškesnio sportinės veiklos organizavimo. Jie gan teigiamai įvertino ir klubų teikiamų paslaugų kokybę. Kad ji juos tenkina, teigė 48,5%, kad iš dalies – 43,9% respondentų. Visiškai nepatenkinti paslaugų kokybe yra tik 7,6% sportuojančiųjų neįgaliųjų.

Motyvai, ko neįgalieji tikisi ateidami sportuoti, yra labai įvairūs (žr. 1 lentelę). Ištyrus neįgaliųjų dalyvaujančių sportinėje veikloje, nuomonę apie dalyvavimo sporto veikloje įtaką neįgaliojo gyvenimo kokybei, galima teigti, kad labiausiai išskiriamos užsibrėžto sportinio tikslo siekimas (98,5%) ir savirealizacijos poreikio tenkinimas (98,5%). Motyvavimo pasirinktai veiklai faktą patvirtina ir ekspertų pasisakymai:

„Mes ieškom, kad jisai [neįgalusis] norėtų sportuot. Mes jį motyvuojam tuo, kad galės prisijungt prie tos komandos... Kiti yra, kad nori medalį laimėt, kad ir Lietuvos čempionate. Nori

kažką pasiekt žmonės paprasčiausiai, parodyt rezultatą. Mes siekiam eit į meistriškumą, rašyt projektus, kad išvažiuotume, išvežtume į stovyklą kažkur į užsienį, ne Lietuvoj.“ (D. Jusys)

1 lentelė

Dalyvavimo sporto veikloje įtaka neigaliojo gyvenimo kokybei (sportuojantys) %; N = 66

Gyvenimo kokybės kriterijai	Respondentų atsakymai (%)			
	Tikrai taip	Taip	Ne	Tikrai ne
Suteikia galimybę gauti papildomas paslaugas	26,2	53,8	13,8	6,2
Sudaro sąlygas savirealizacijai	36,4	62,1	-	1,5
Padedą tapti savarankiškesniam	28,8	66,7	3,0	1,5
Gerina bendravimą	48,5	48,5	1,5	1,5
Stiprina sveikatą	43,9	53,0	1,5	1,5
Padedą siekti užsibrėžto sportinio tikslo	30,3	68,2	-	1,5
Teikia malonumą ir pasitenkinimą	47,0	48,5	3,0	1,5
Suteikia laisvę, pasirinkimo galimybę	25,8	62,1	10,6	1,5
Gerina materialinę padėtį	4,6	9,2	64,6	21,5
Leidžia pailsėti, kurti, turiningai praleisti laisvalaikį	39,4	56,1	3,0	1,5

Gan aukštas pozicijas užima ir kiti šios veiklos kriterijai: bendravimo gerinimas (97,0%), malonumo ir pasitenkinimo teikimas (95,5%) bei sveikatos stiprinimas (96,9%). Peržvelgus pastarųjų penkerių metų statistiką Šiaulių „Entuziasto“ sporto klube, sportuojančiųjų skaičius kinta labai nežymiai. Kad viena iš sporto klubo lankymo priežasčių – noras bendrauti, dalintis gera ja patirtimi su draugais, patvirtina ir ekspertų pasisakymai:

„Santykis [narių skaičiaus kitimas] yra tas pats. Būna, vienas išeina, nebūna 3 – 4 metus ir sugrižta vėl. Paprasčiausiai bendravimas, nori senų draugų, kur pažino...“ (B. Volbikas)

„Daug svarbiau – masinis sportas, kai žmonės stiprėja fiziškai ir dvasiškai, turi veiklos, bendrauja su kitais.“ (G. Zavadckis)

Aktyvus sportavimas reikalauja didelių pastangų. Nors daugelis supranta, kad sportas stiprina sveikatą, tačiau trūksta valios siekti užsibrėžto tikslo. Tai, kad svarbų vaidmenį neigaliųjų sportinėje veikloje vaidina asmeninės savybės, patvirtina ir apklausoje dalyvavę ekspertai:

„Kai prabudau iš komos, aš supratau, na tiksliau man buvo sakyta, kad aš būsiu neįgalus, bet aš tuo netikėjau, gal man tas ir padėjo, kad aš vis vien galvojau atsistoti ant kojų ir būti toks, koks buvau lig tol. Na, po kiek laiko supratau, kad aš būsiu kitoks, bet nepasiduosiu ir kovosiu iki galo.“ (M. Bilius)

Motyvavimo sistema tobulinama ir reikalauja daug pastangų. Šis procesas prasideda nuo atvykimo į sporto klubą sąlygų ir mikroklimate sukūrimo iki padėkos ir įvertinimo, pasiekus aukštų sportinių rezultatų.

„Reikia juos skatinti. Pavyzdžiui, vaikas praplaukė – medalį duoti, diplomą, kad kas jį uždegtų ... kad vaikai pasijustų, kad jie taip pat gali kaip ir visi kiti.“ (A. Čupkovas)

Kad neįgalieji aktyviai dalyvautų šioje veikloje vien paskatinimo neužtenka. Pirmiausia turi būti sukurtos sąlygos atvykti ir pritaikyta aplinka neįgaliųjų poreikiams. Kaip pavyzdys – ekspertų minima Kauno Gedimino mokykla, kurioje po renovacijos yra įrengtas liftas. Esant palankioms sąlygoms, galima tikėtis veiksmingos neįgaliųjų integracijos į bendruomenę.

„Aš esu matęs, kaip gražiai vaikai bėgioja tuos vežimukus stumdydami ir jie patys, tie vaikai, lyg ir darosi geresni užjausdami tą vaiką. Ir tie vaikai pasijunta tokie patys...“ (A. Čupkovas)

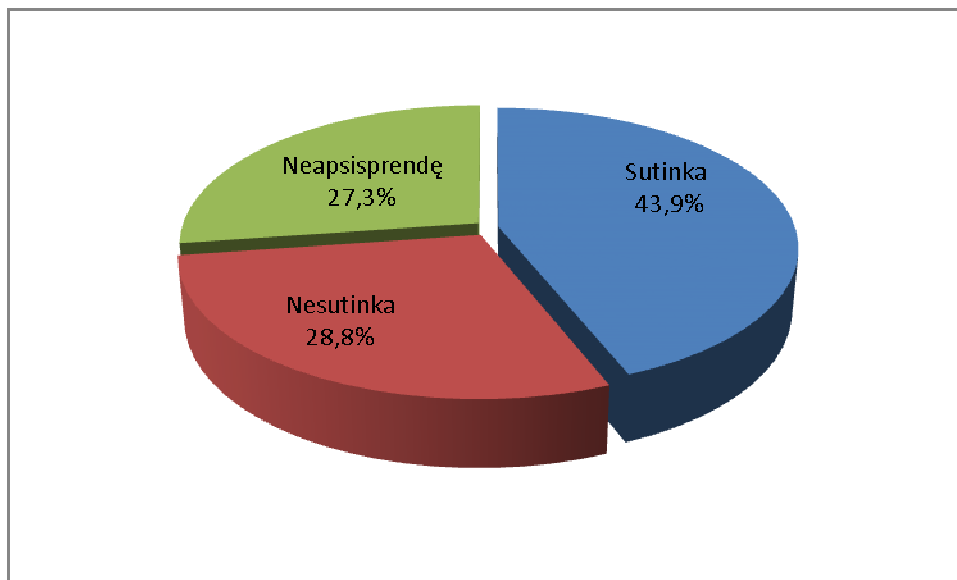
Ekspertai iškelia dar vieną aktualią problemą – jaunimo rengimą sportinei veiklai.

„... nėra vientisos sistemos, kuri pradėtų ruošti nuo pat pradžių ir baigtų parolimpiniu, elitiniu sportu. Tai čia didžiausia mūsų problema.“ (G. Zavadckis)

„Nėra sistemos jaunų sportininkų parengimui.“ (I. Perminienė)

„Žmonės, pasiekę didelio sportinio meistriškumo, gauna stipendijas, kitokią paramą, turi valstybės palaikymą... Tačiau jaunimo padėtis yra tragiška. Jauni sportininkai, tik pradėję siekti rezultatų, negauna paramos, neturi palaikymo. Klubai, kuriems jie priklauso, finansavimą gauna tik sveikatingumo paslaugoms teikti, bet ne didelio meistriškumo sportininkams ugdyti“. (G. Zavadskis)

Veikla, orientuota į aukštesnių (bendravimas, saviraiška) poreikių tenkinimą, skatina žmogų tobulėti. Rinkdamiesi sportinę veiklą respondentai (86,1%) mano, kad ji negerina jų materialinės padėties. Suprasdami sporto klubų finansinę situaciją, neįgalieji yra pasirengę padėti klubams išsilaikyti, jei to pareikalautų susiklosčiusi situacija (žr. 5 pav.).

5 pav. Apsisprendimas dalį klubo išlaidų finansuoti iš asmeninių lėšų %; N = 66

Nors 52,1% respondentų pajamos neviršija 1000 Lt, net 43,9% iš jų sutiktų skirti savo asmeninių lėšų klubo finansavimui. Dar 27,3% yra neapsisprendę, tačiau tikėtina, kad jų nuomonė, sužinojus sąlygas, taip pat būtų teigiama.

Atlikta sporto klubų vadovų apklausa parodė, kad sporto klubų materialiniai ištekliai yra gan vidutiniški. Tik varžybų apranga sporto klubai aprūpinami 100% (žr.2 lentelę). Pakankamai klubai yra aprūpinti mobiliuoju ryšiu ir įvairiu sporto inventoriumi (po 87,5%). Deja, tik 25% klubų turi interneto svetaines ir transporto priemonės ir 37,5% savas patalpas, treniruoklių ar sporto salę. Trūkstant sąlygų sportuoti, sunku pasiekti gerų rezultatų, mažėja motyvacija intensyviai užsiiminėti šia veikla.

2 lentelė

Neįgaliųjų sporto klubų ištekliai %

Ištekliai	Padėtis neįgaliųjų sporto klubuose (%)	
	Turi	Neturi
Kompiuteris	62,5	37,5
Interneto prieiga	75,0	25,0
Interneto svetainė	25,0	75,0
Analoginis ryšys (TEO)	37,5	62,5
Mobilus ryšys	87,5	12,5
Transporto priemonė	25,0	75,0
Savos patalpos	37,5	62,5
Treniruoklių salė	37,5	62,5
Sporto salė	37,5	62,5
Treniruočių apranga	62,5	37,5
Varžybų apranga	100,0	-
Sporto treneris	75,0	25,0
Įvairus sporto inventorių	87,5	12,5

Apie sporto klubų finansavimą ekspertai kalba nelabai optimistiškai:

„Finansavimo modelis šiuo metu esantis netenkina, nes lėšų neužtenka ruošti sportininkus elitiniam sportui, jų neužtenka nei jaunujų sportininkų paruošimui dalyvauti“ (A. Čupkovas)

„Apie klubo finansavimą reikia suvokti viena, kad neįgaliųjų sporte yra finansuojama tik neįgaliųjų klubas ir federacijos per jokias kitas programas, niekaip kitaip neįgalūs negali gaut jokių kitų paslaugų sportui... finansavimo modelis, kuris yra, jis nėra geras, ir tikrai finansavimo klubam neužtenka, nes tai neišsprendžia išvis rimtesnio požiūrio dėl neįgaliųjų sporto... Galia iš karto pasakyti, kad rėmėjų požiūris irgi kol kas yra gana neigiamas, dėl to, kad kaip prekė, neįgaliųjų sportas yra visiškai nepatrauklus.“ (G. Zavadckis)

„Dalis iš rėmėjų, dalis iš projektų. Anksčiau buvo rašomi Neįgaliųjų departamentui tiesiai, o dabar rašomi per savivaldybes.“ (B. Volbikas)

„Dėl finansavimo: premijavimas tai sukelia juoką, stipendijos rimtesnis dalykas, bet tik pasiekus aukštų rezultatų.“ (I. Perminienė)

Sporto klubų veiklos kokybė gali priklausyti nuo daugelio priežasčių. Dažniausiai siekiama tobulinti teisinę bazę arba norima užtikrinti pakankamą klubų finansavimą.

Respondentai įsitikinę (žr. 3 lentelę), kad didžiausią įtaką sporto klubo veiklos kokybei turi vadovo kompetencija (89,4%), klube esantys aktyvūs sportininkai (75,8%), sporto inventorių (72,7%) ir klubo biudžetas (71,2%). Daugiausiai nuomonės išsiskyrė dėl šeimos narių dalyvavimo sportinėje veikloje. Tikėtina, kad neįgalieji, vertinantys šeimą už palaikymą ir paskatinimą, vengia rodyti savo nesėkmes ar silpnybes, kurių gali atsirasti dėl kasdien išskylančių įvairių problemų. Vyriausybės vykdoma politika ir vietos savivaldos požiūris į neįgalius sportininkus (atitinkamai 60,6% ir 62,1%) užima ganėtinai reikšmingas pozicijas ir tik 3% respondentų mano, kad tai nedaro jokios įtakos. Informacijos sklaida apie sporto klubą taip pat turi nemažą įtaką: net 56,1% respondentų mano, kad šis faktorius tikrai turi įtakos klubo veiklos kokybei.

3 lentelė

Sporto klubo veiklos kokybę lemiantys veiksniai (sportuojantys) %; N = 66

Sporto klubo veiklos kokybės kriterijai	Respondentų atsakymai (%)			
	Tikrai taip	Taip	Ne	Tikrai ne
Vadovo kompetencija	89,4	10,6	-	-
Klube esantys aktyvūs sportininkai	75,8	24,2	-	-
Klubo veikloje dalyvaujantys šeimos nariai	28,8	37,9	24,2	9,1
Vietos savivaldos požiūris į neįgalius sportininkus	62,1	27,3	10,6	-
Vyriausybės vykdoma politika	60,6	25,8	10,6	3,0
Klubo biudžetas	71,2	18,2	10,6	-
Strategiškai patogi klubo vieta	58,5	29,2	12,3	-
Sporto inventorių	72,7	19,7	7,6	-
Informacijos sklaida apie klubo veiklą	56,1	31,8	9,1	3,0

Vadovų kompetencijos problemą, kaip vieną iš esmingiausių, išskiria ir ekspertai. Kintant požiūriui į neįgaliųjų sportinę veiklą, turėtų kisti ir vadovavimo sporto klubams strategija. Kad reikalingi pokyčiai, nuolatinis kvalifikacijos kėlimas ir kompetencijos tobulinimas, pasisako ir apklausoje dalyvavę ekspertai:

„... nors kai kuriems klubams dvigubai padidėjo finansavimas, bet jokio kokybinio rezultato nėra. Tai čia reikia suvokti, kad pas mus dar klubuose yra daug vadovų garbingo amžiaus ir su vadyba yra problemos... Nėra vadovo rotacijos. Iš tikrųjų, daug klubų nedaro jokių ataskaitinių susirinkimų, kaip turėtų daryti. Yra klubuose labai daug problemų.“ (G. Zavadckis)

„Trūksta bendradarbiavimo su užsienio partneriais ir mokymosi iš teigiamų pasiekimų.“
(I. Perminienė)

Tačiau, vertinant ekspertų pasisakymus apie vadovų darbą, buvo atkreiptas dėmesys ir į klubų organizacinius ypatumus. Vienas tokių – klubo vadovų atlygio už darbą klausimas. Negaudami atlyginimo klubų vadovai nėra suinteresuoti šios veiklos rezultatų siekimu.

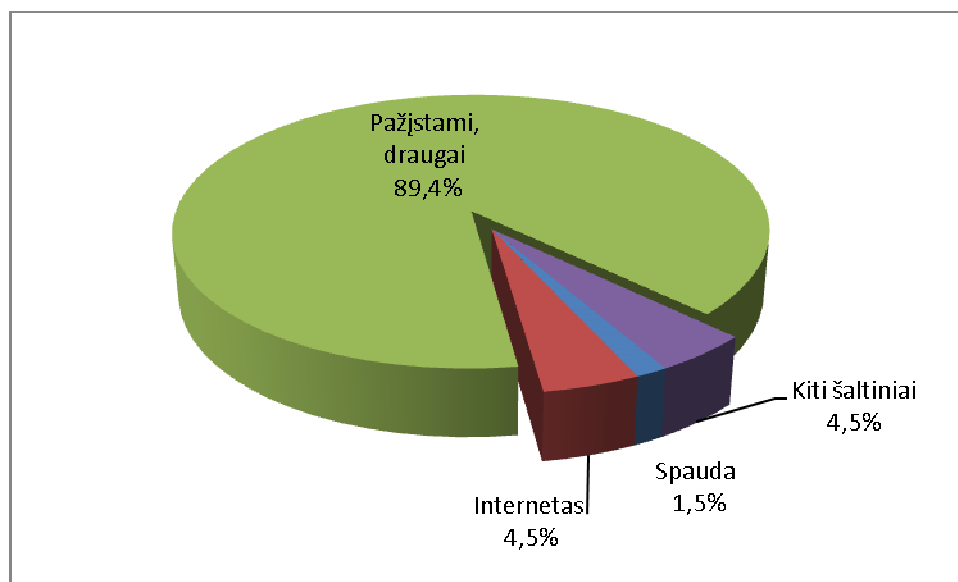
„...klubai gauna per mažą finansavimą ir negali mokėti vadovams jokių atlyginimų ... Yra problema, kad tie klubai yra per maži... Norint gaut atlyginimą, reikėtų dirbt 8 valandas per dieną, bet vadovai negali niekaip padengti to darbo valandom todėl, kad jie nedirba 8 valandas per dieną. Tai čia yra kita problemėlė, kad mūsų tas užimtumas nėra pakankamai gerai išvystytas, klubai yra per maži, dėl to jie pritraukia per mažai pinigų...“ (G. Zavadckis)

Kitas veiksnys, ekspertų nuomone, labiausiai turintis įtakos sporto klubų veiklos kokybei, yra valstybės vykdoma politika. Ekspertai tiesiogiai susiduria su valstybės vykdoma politika ir teisine baze, reglamentuojančia neįgaliųjų sportinę veiklą:

„Vyriausybei nėra įdomus neįgaliųjų sportas, įstatymais reglamentuojama tik integracija per sportą. Turime daug pažadų, bet mažai realios pagalbos.“ (G. Zavadckis)

„Vyriausybės politika galėtų būti kitokia, jei mes patys ir sporto vadovybė keltų sau principingus tikslus.“ (I. Perminienė)

Ištyrus respondentų nuomonę apie šaltinius, kurie galėtų užtikrinti informacijos sklaidą apie sporto klubų veiklą (žr. 6 paveikslą), paaiškėjo, kad daugiausiai šia informacija dalijamasi „iš lūpų į lūpas“, t. y. tarp draugų ir pažįstamų (89,4%). Tai patvirtina ir koreliacijos rezultatai – daugiausiai informacijos apie sporto klubų veiklą turi tie nesportuojantys neįgalieji, kurie turi pažįstamų, dalyvaujančių neįgaliųjų sporto klubų veikloje ($r=0,765$; $p=0,001$; $\chi^2=39,482$; $p=0,001$). Internetas, spauda ir kiti šaltiniai užima kartu paėmus tik 10,5%. Tai gali būti tiesiogiai susiję su tuo, kad net 75% sporto klubų neturi savo interneto svetainės.

6 pav. Informacijos apie sporto klubą šaltiniai %; N = 66

Apie sporto klubų veiklą informacijos, viešinimo pasigenda ir tyrime dalyvavę ekspertai.

„Viešinimo praktiškai beveik nėra, nemanau, kad turint tokia visą aplinką kas nors galėtų rimtai pasikeisti, priežastys yra žymiai gilesnės. Kur žurnalistai, ten, suprantama, ir visuomenės, privačių rėmėjų susidomėjimas, galimos investicijos. Deja, komercinėms

struktūroms visiškai neįdomus neįgaliųjų sportas, kaip ir visa neįgaliųjų bendruomenė.“ (G. Zavadckis)

„Neįgaliųjų sporto pasiekimams iš tiesų skiriama nedaug dėmesio tiek spaudoje tiek kitose viešinio srityse. Viešinimas labai padėtų pritraukti neįgaliuosius sportuoti. Tačiau tuo turi būti suinteresuoti visų pirma klubai, po to LNSF ir tada LPOK.“ (A. Čupkovas)

„Dabar spauda yra nulis, nieko neinformuoja, o norint, kad neįgaliųjų atsirastų sporte, reikia visą visuomenę šviesti, kas tai yra, kaip vyksta, kur vyksta ir t. t.“ (M. Bilius)

Tai, kad kai kurie klubų vadovai tik formaliai atlieka veiklos viešinimo darbą, teigia ir kitas ekspertas:

„Mes žinias visas perduodam į Kūno kultūros mokyklą (sporto, neįgaliųjų), o jos perduoda į sporto skyrių. Į sporto skyrių ateina žurnalistai ir ten prisirenka: ką nori įdeda, ko nenori – neįdeda.“ (B. Volbikas)

Kiti ekspertai pažymi, kad sportinės veiklos viešinimas, teigiamos pozicijos formavimas didele dalimi priklauso nuo klubo vadovo:

„Mano, kaip sportininkės, tikslas motyvuoti kitus neįgaliuosius per spaudą, asmenines pažintis, asmeniniu pavyzdžiu, teigiamomis emocijomis.“ (I. Perminienė)

Stokojant informacijos apie sporto klubų veiklą, buvo tikslinga sužinoti priežastis, kurios paskatino neįgaliuosius dalyvauti sportinėje veikloje (žr. 4 lentelę). Svarbiausias faktorius – sveikatos stiprinimas (95,4%). Jis, neįgaliųjų nuomone, lemia šios veiklos prioritetinę poziciją.

4 lentelė

Veiksniai, kurie paskatino sportuoti (sportuojantys) %; N = 66

Veiksniai	Įtaką įsitraukimui į aktyvią fizinę veiklą (%)		
	Paskatino	Neturėjo įtakos	Neskatino
Reabilitologo patarimas	43,9	56,1	-
Draugų, šeimos palaikymas, paskatinimas	79,3	20,7	-
Noras išbandyti save	89,4	10,6	-
Sporto pasiekimai iki negalios	29,7	70,3	-
Noras pasiekti gerų rezultatų	77,3	22,7	-
Noras išvykti į kitas šalis	72,7	27,3	-
Sveikatos stiprinimas	95,4	4,6	-
Pranešimai per medias apie neįgaliųjų sportą	46,9	50,0	3,1
Traumų tikimybė sportuojant	7,5	78,8	13,6
Sporto klubo teikiamos papildomos paslaugos	46,9	14,1	39,0
Piniginis atlygis už pasiektus rezultatus	20,3	18,8	60,9

Sportinėje veikloje dalyvaujantys neįgalieji supranta, kad tik nuo jų noro, valios ir ryžto gali pagerėti jų gyvenimo kokybė. Kitas veiksnys – noras išbandyti save (89,4%), taip pat susijęs su ištvėmės, atkaklumo, ryžto savybėmis. Trečioje vietoje – draugų, šeimos palaikymas ir paskatinimas (79,3%). Kaip matome, neįgaliesiems labai svarbu, kad juos paremtų šeima ir draugai. Įgiję negalią žmonės tampa labiau pažeidžiami, jautresni, jiems reikia daugiau

palankumo. Dalyvavimą sportinėje veikloje skatina ir noras realizuoti save – gerų rezultatų siekimas motyvuoja 77,3%, noras pakeliauti, išvykti į svečias šalis – 72,7% tiriamųjų.

Respondentai pateikė ir priežastis, kurios, jų nuomone, galėtų turėti įtakos sporto klubų lankymo motyvacijai. Tai sporto trenerių nebuvimas, reikalavimas lankyti treniruotes ir siekti rezultatų, didelis fizinis krūvis, informacijos stoka apie neįgaliųjų sporto klubus. Vertindami trenerių darbą ekspertai pažymi, kad daugelis jų dirba iš altruistinių paskatų:

„Treneriams nesukuriamos darbo sąlygos..., nes tikrai negali treneris dirbti, kad ir su 10 neįgaliųjų sportininku.“ (A. Čupkovas)

Ekspertai, apibūdindami sporto klubų lankymo aktyvumą, pažymėjo, kad visi veiksniai vienaip ar kitaip turi įtakos neįgaliesiems renkantis sportinę veiklą. Jie pažymėjo, kad labiau motyvuoti sportinei veiklai yra tie neįgalieji, kurie negalią turi ne nuo gimimo. Buvęs aktyvus gyvenimas esant sveikam ir toliau skatina aktyviai veiklai.

„Svarbūs visi išvardinti veiksniai, nors daugelyje atvejų sportininko pasiryžimo motyvai yra skirtingi, dažnai tai noras gyventi visavertį gyvenimą. Labiau linkę sportuoti tie, kurie neįgaliaisiais tapo vaikystėje ar jaunystėje, kuriems jau teko susidurti su sportu, nei tie, kurie gimė neįgalūs.“ (A. Čupkovas)

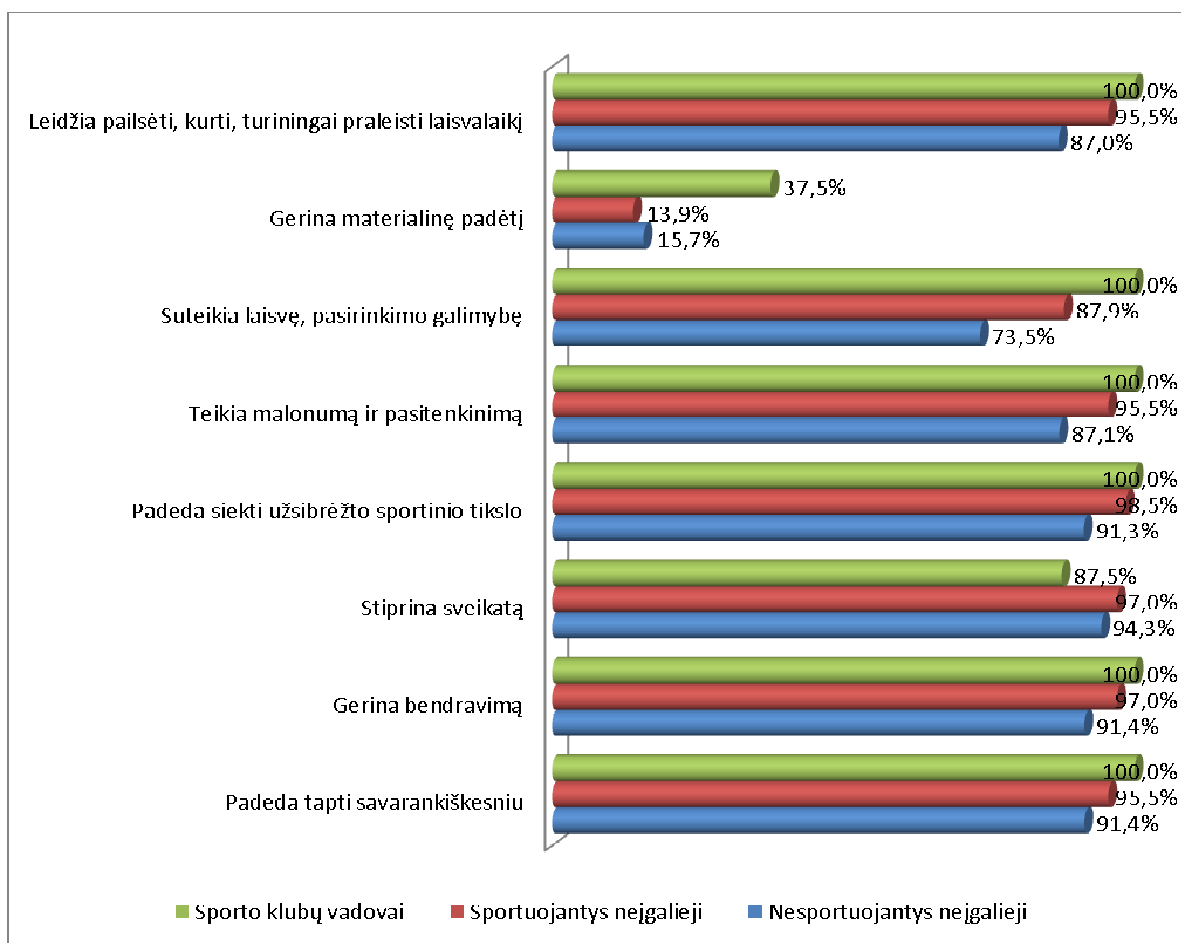
„Visi veiksniai yra labai svarbūs. Tik pagrindinis dalykas, ką mes matom, aktyviau įsitraukia į sportą tik tie žmonės, kurie gavo traumas prieš tai sportavę ir kurie po traumos yra labai aktyvūs sportininkai ir pasiekia, paprastai aukštesnius sportinius rezultatus.“ (G. Zavadckis)

Didelę įtaką turi ir pačių neįgaliųjų motyvacija sportuoti:

„Kiekvienam savo... Kitiems prie meno gal labiau, kam jiems tas sportas. Ir paskui, kai jie pasiskleidžia, paaiškėjai, kad nedaug neįgaliųjų belieka tam sporte. Yra kur išvis nieko nereikia, yra kur į meną, pagroja ar dar kažką padaro, kažkuo užsiima, o kiti sportuoja, kiti tik taip užsiiminėja laisvalaikiu. Ir atsitinka, kad tam meistriškumui belieka vienetai. Išsiskirsto.“ (D. Jusys)

Tai, kad fizinis aktyvumas gerina tiek fizinę, tiek dvasinę sveikatą, pasisako visi tyrime dalyvavę respondentai. 7 paveiksle pateikta sportuojančių bei nesportuojančių neįgaliųjų ir sporto klubų vadovų nuomonė apie sportinės veiklos įtaką neįgaliųjų gyvenimo kokybei. Apklausoje dalyvavę respondentai pritaria, kad sportinė veikla turi didelę įtaką neįgaliųjų gyvenimo kokybei. Mažiausiai nuomonės skyrėsi vertinant savarankiškumo, bendravimo, užsibrėžto tikslo siekimo srityse. Tyrime išsiskyrė sporto klubų vadovų įvairių gyvenimo kokybės sričių teigiamas vertinimas. Net tai, kad dalyvavimas sporto veikloje gerina materialinę padėtį, jie pritarė daugiausiai (37,5%), kai tuo tarpu sportuojantys pritarė tik 13,9%, o nesportuojantys 15,7%. Vertindami labiausiai nesutapusių su kitomis dviem tyrėjų grupėmis

nesportuojančių respondentų nuomone, galime pažymėti laisvės suteikimo ir pasirinkimo galimybės poziciją.

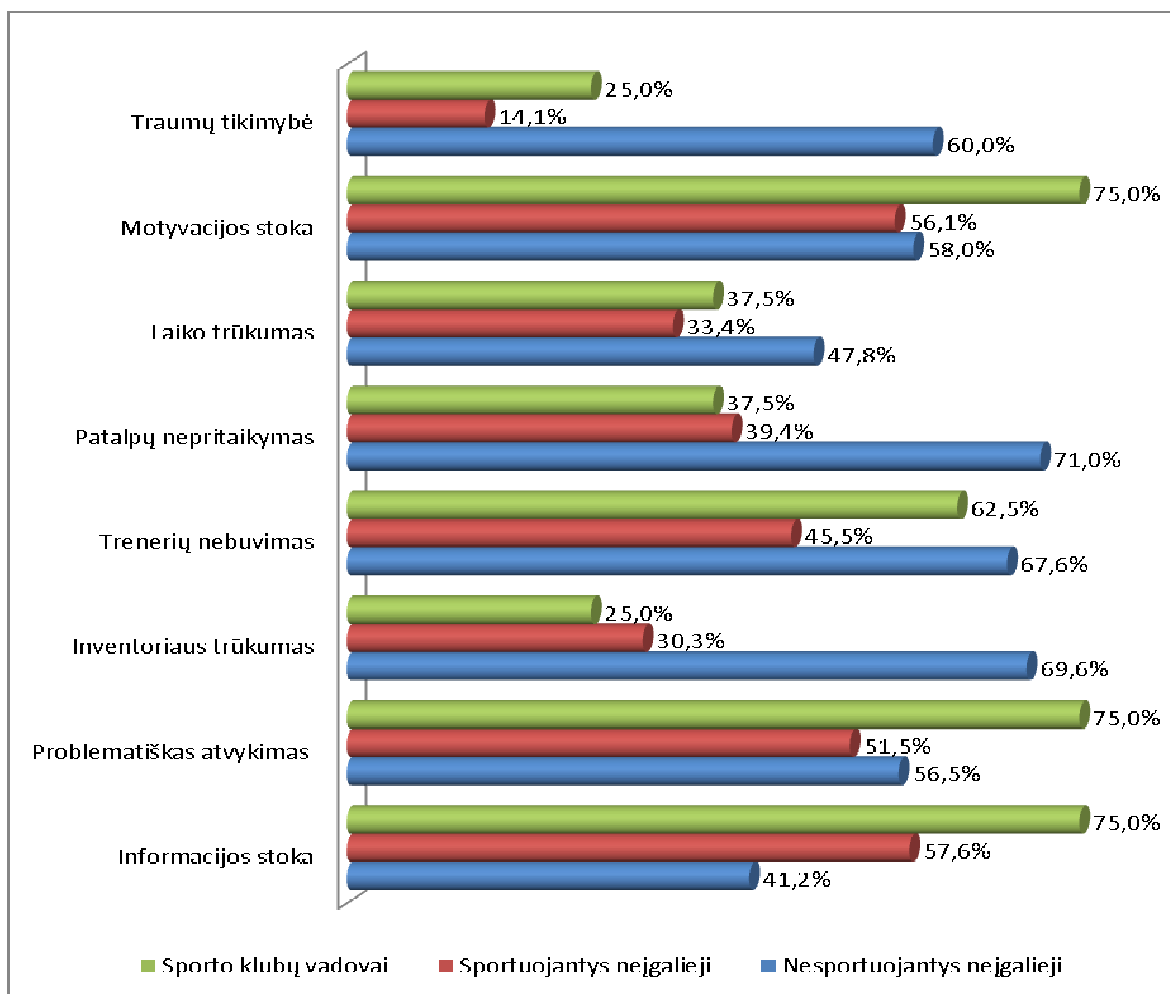

7 pav. Dalyvavimo sporto veikloje teigiama įtaka neįgaliojo gyvenimo kokybei %; N = 144

Galima daryti išvadą, kad tik dalyvaujantys šioje veikloje gali tinkamai šį faktorių įvertinti, nes šiam teiginiui pritarė 87,9% sportuojančių respondentų ir visi apklausoje dalyvavę vadovai. Analizuojant skirtumus tarp tiriamųjų grupių šiuo aspektu, buvo nustatyti statistiškai reikšmingi silpni ryšiai tarp tiriamųjų priklausomybės grupei ir šių gyvenimo kokybės aspektų, kuriuos lemia neįgaliojo dalyvavimas sporto veikloje: „gerina bendravimą“ ($r=-0,273$; $p=0,001$) bei „leidžia pailsėti, kurti, turiningai praleisti laisvalaikį“ ($r=-0,249$; $p=0,003$). O Chi kvadrato analizė leidžia teigti, jog sporto klubų vadovai ir sportuojantys neįgalieji pozityviau vertina šiuos dalyvavimo sporto veikloje teikiamus privalumus jų gyvenimo kokybei, nei nesportuojantys neįgalieji (atitinkamai $\chi^2=13,269$; $p=0,039$ ir $\chi^2=11,034$; $p=0,040$). Todėl šių aspektų akcentavimas dar nesportuojantiems neįgaliesiems galėtų būti vienas iš veiksnių, skatinančių juos įsitraukti į sporto klubų veiklą.

Kadangi didžioji respondentų dalis sportinę veiklą įvertino kaip teigiamą, įdomu buvo sužinoti, kas lemia nedalyvavimą šioje veikloje (žr. 8 paveikslą). Nesportuojantys mano, kad

traumų tikimybė yra svarbus faktorius, lemiantis šios veiklos nepasirinkimą (60%), nors dalyvaujantys šioje veikloje tai paneigia (vadovai – 25,0% ir sportuojantys – 14,1%).

8 pav. Veiksniai, dėl kurių neįgalieji atsisako sportuoti %; N = 144

Tai rodo informacijos apie saugumo sportuojant užtikrinimą sklaidos trūkumą. Ryškus nuomonių išsiskyrimas ir dėl inventoriaus trūkumo. Nesportuojantys mano, kad dėl sporto priemonių stokos atsisakoma sportinės veiklos. Tai paneigia dalyvaujančių šioje veikloje nuomonė – kad sporto inventoriaus trūkumas turi reikšmės renkantis šią veiklą, mano tik 25% vadovų ir 30,3% sportuojančių. Tai, kad sportavimo aktyvumo nelemia gera materialinė bazės būklė, patvirtina ir ekspertai:

„Dabar maniežas yra naujai renovuotas, geresnio maniežo Lietuvoj nėra, mums yra geriausios sąlygos, kokios begali būt. Neįgaliesiems geresnių sąlygų Lietuvoj nėra. Tai jeigu taip tiesiai lengvajai atletikai, ypač žiemos metu. Tai yra įvažiavimai atskiri padaryti, yra rūbinės vyrams, moterims neįgaliesiems pritaikytos. Atskiros visiškai, niekas jomis nesinaudoja, tik neįgalieji.“ (D. Jusys)

Kaip svarbiausias priežastis, lemiančias šios veiklos nepasirinkimą, vadovai įvardija informacijos apie sporto klubų veiklą trūkumą, problemišką atvykimą ir motyvacijos trūkumą (75,0 %). Sportuojančių neįgaliųjų nuomonė, nors ir mažesne procentine išraiška, sutapo su vadovų nuomone. Greta minėtų pozicijų sportuojantys neįgalieji įvardija ir trenerių nebuvimo problemą (45,5%). Nesportuojančių pozicijos pasiskirstė kiek kitaip: kaip svarbiausią nedalyvavimo sportinėje veikloje priežastį jie išskyrė patalpų nepritaikymą (71,0%). Kadangi šioje veikloje nedalyvauja, tai, tikėtina, kad juos pasiekusi informacija yra pateikta kitų asmenų ar duomenų bazių. Dar dvi pozicijos – inventorius trūkumas (69,6%) ir trenerių nebuvimas (67,6%) taip pat galėtų būti priskirtos nuomonės formavimui per turimą informaciją. Apklausoje dalyvavę ekspertai šią informaciją patvirtina ir pateikia trenerių rengimo viziją:

„Trenerių darbe daug trūkumų apmokėjimo ir trenerio pagalbininko klausimais.“ (I. Perminienė)

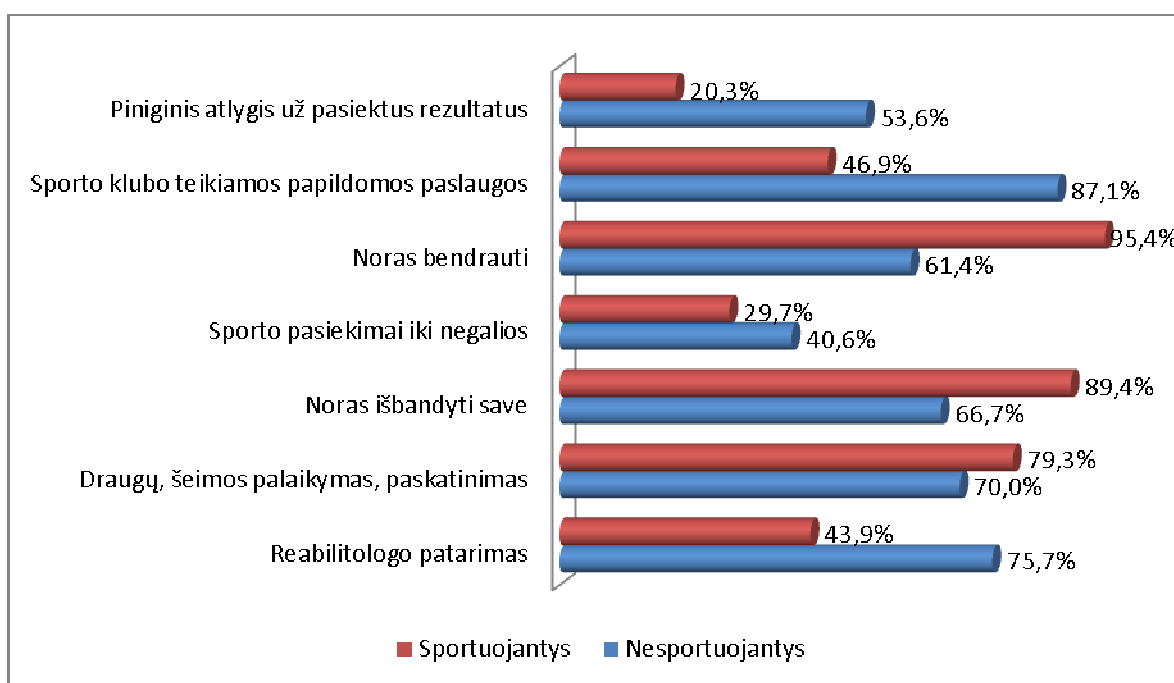
„Miestuose yra mažai aukšto meistriškumo sportininkų ir negali suformuoti aukšto meistriškumo grupės, kur treneris dirbtų tikrai su ta grupe... Kai kurie klubai gal ir turi galimybę pasamdyti trenerį už 200-300 Lt per mėnesį. Sveikatingumui, mėgėjiškam sportui tokio trenerio gal ir pakanka, bet joks profesionalas už tokią sumą nedirbs. Nėra bazių, nėra sistemos.“ (G. Zavadckis)

„...subursim trenerių grupę, kuriuos ruošiam parolimpinėm – komandą lengvaatlečių. Periodiškai reikėtų daryti jiems stovyklas. O be stovyklų per laikotarpį duoti užduotis, ką jie turi daryti, įskaitant tuos kurie dalyvautų varžybose, kaip jie turi ruoštis t. y. išspręsti visą kompleksą jų pasiruošimo. Tik tokiu būdu galima kažką padaryt, nes kito kelio šiandien aš nematau.“ (A. Čupkovas)

Vertinant nesportuojančių neįgaliųjų nesportavimo priežastis, išryškėjo statistiškai reikšmingi ryšiai tarp nesportavimo priežasčių ir minėtosios respondentų grupės nuostatų, kad dalyvavimas sporto klubo veikloje „blogina materialinę padėtį“ ($r=0,367$; $p\leq 0,006$); „problemiškas atvykimas iki sporto klubo“ ($r=0,294$; $p=0,029$); „informacijos stoka“ ($r=0,268$; $p=0,048$); „per didelis fizinis krūvis“ ($r=0,301$; $p=0,026$). Analizuojant pateiktą klausimą reikia pasidžiaugti, kad visos trys tiriamųjų grupės mano, jog laiko trūkumas labai mažai turi įtakos šios veiklos pasirinkimui. Įgyvendinant Nacionalinę sporto visiems plėtros programą bei Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą, yra siekiama, kad igalios institucijos ir savivaldybių institucijos būtų atsakingos už neįgaliųjų integravimą į sportinę veiklą. Daugiausia dėmesio šiandien skiriama sporto įrenginių ir reguliaraus sportavimo formų skaičiaus didinimui bei lygių galimybių užtikrinimui dalyvauti šioje veikloje kartu su kitais visuomenės nariais.

Tyrimo metu buvo siekta sužinoti sportuojančių ir nesportuojančių neįgaliųjų nuomonę, kas juos paskatintų dalyvauti sportinėje veikloje (žr. 9 paveikslą). Kaip matome iš tyrimo duomenų, labiausiai nesportuojančius neįgaliuosius šią veiklą pasirinkti skatintų sporto klubo teikiamos papildomos paslaugos (87,1%), kai tuo tarpu sportuojantys mano, jos svarbiausias stimulas – noras bendrauti (95,4%). Neįgalieji labai vertina galimybę pabūti kartu, jiems svarbi draugų nuomonė, šeimos palaikymas. Įdomus ekspertų pastebėjimas vertinant parolimpinėse žaidynėse pateiktą pavyzdį:

„10 tūkstančių sėdi, žiūri, kaip neįgalieji plaukia, kaip plaukia be kojų, be rankų kinas ar dar koks nors negras ten... ir visi ploja ne tik tam pirmam, bet ir paskutiniam. O kiek pas mus į neįgaliųjų varžybas ateina žiūrovų? Viskas atsiremia į paprastą entuziazmą, valstybė neskiria tiek daug lėšų.“ (A. Čupkovas)

9 pav. Veiksniai, skatinantys sportuoti %; N = 136

Kiti ekspertai vertina informavimo priemonių teikiamą informaciją, draugų bendriją arba pačių klubo vadovų iniciatyvą ieškoti sportuojančių neįgaliųjų:

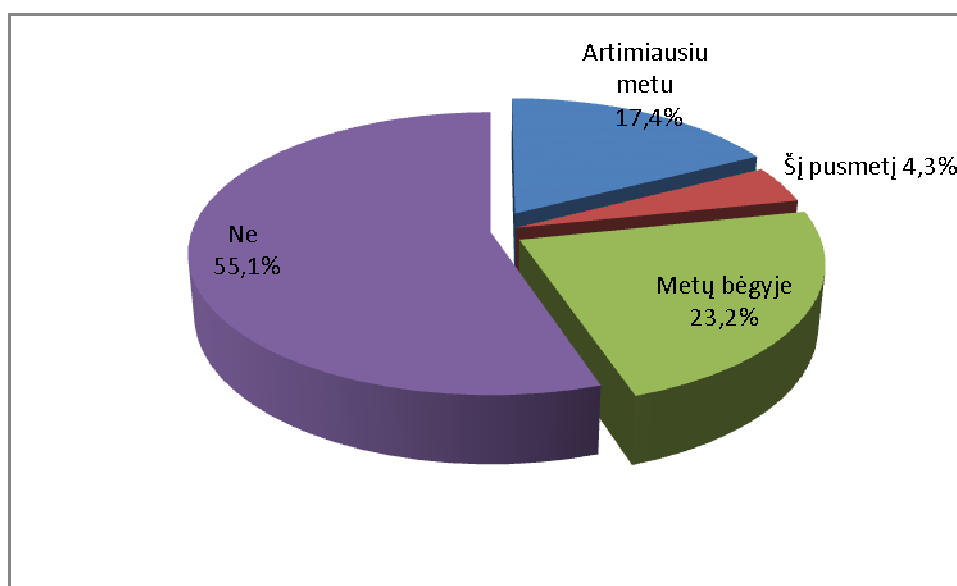
„Žmones motyvuoja informacinė sklaida spaudoje, TV, informacija, perduota draugų. Žmonės tiesiog nori tokiu būdu praleisti laisvalaikį.“ (I. Perminienė)

„Klubo vadovas ar treneris pamato neįgalų žmogų ir jį kalbina, siūlo pabandyti sportuoti ir žiūrima, kas gali pavykti. Na ir yra Facebook bei planuojama įkurti puslapį, kuris pradės veikti nuo balandžio mėn.“ (M. Bilius)

„Buvom pagaminę lankstinuką, platinom stipriai – visur būdavo, kur neįgaliųjų organizacija būdavo, dedamas, bet gero rezultato nėra. Čia faktiškai yra kiekvieno individo ar

jisai atsiveda draugą. Kitą sykį turi kalbint, kad prikaltintum, kad jis suprastų, kad jam gali būt naudinga.“ (B. Volbikas)

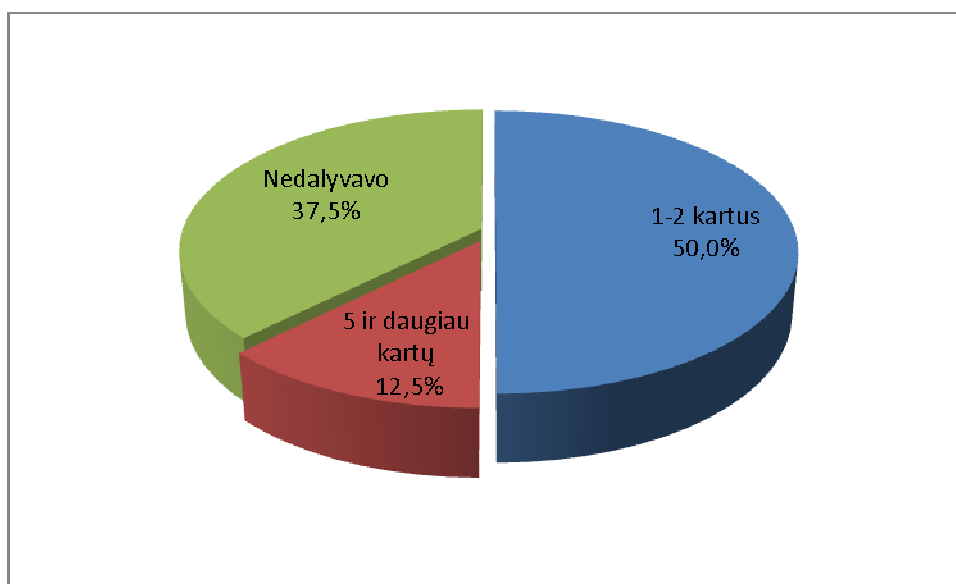
Tai, kad sportuojantys respondentai prioritetą teikia norui bendrauti, rodo, kad sporto klubų mikroklimatas yra geras, stengiamasi rasti kylančių problemų sprendimų būdus, nėra įtampos tarp sportuojančiųjų. Antroje vietoje nesportuojantys išskiria reabilitologo patarimus (75,7%). Tai rodo, kad nesportuojantys yra mažiau aktyvūs savo problemų sprendimų aplinkoje. Pasitikėjimas reabilitologo patarimais yra svarbus dalykas, tačiau, kaip minėjome, neįgalieji nėra sergantys žmonės. Su įgyta negalia jie turi susigyventi ir pradėti save realizuoti jau kitame vaidmenyje. Todėl toks nesportuojančiųjų pasirinkimas rodo savarankiško sprendimo trūkumą, norą, kad daugelis problemų būtų išspręstos be jų iniciatyvos. Sportuojančiųjų respondentų grupė antroje vietoje mato norą ir galimybę išbandyti save (89,4%). Tai asmeninių savybių – valios, ryžto, noro įveikti negalią išsiugdymas. Trečioji pozicija abiejose respondentų grupėse sutapo - draugų, šeimos palaikymas ir paskatinimas yra svarbus motyvas renkantis sportinę veiklą. Labiausiai nuomonės išsiskyrė dėl sporto klubų teikiamų papildomų paslaugų (40,2%) ir piniginio atlygio už pasiektus rezultatus (33,3%). Atliktas tyrimas rodo, kad sportuojantys yra mažiau orientuoti į naudos gavimą, o nesportuojantys norėtų vienokio ar kitokio materialinio paskatinimo. Taip pat būtina paminėti, jog, tyrinėjant nesportuojančius neįgaliosius labiausiai motyvuojančius veiksnius, išryškėjo statistiškai reikšmingi ryšiai lyties aspektu. Neįgaliasias moteris sporto klubo veikloje labiausiai skatintų dalyvauti savirealizacijos poreikis ($r=-0,286$; $p=0,017$; $\chi^2=11,034$; $p=0,040$), todėl tikėtina, kad moterys būtų labiau motyvuotos siekti užsibrėžto tikslo ir geriausio rezultato.

10 pav. Tikimybė, jog nesportuojantys neįgalieji įsitrauks į sporto klubų veiklą %; N = 136

Ištyrus respondentų pasisakymus apie artimiausiu metu turimus ketinimus įsitraukti į sportinę veiklą, galima teigti, kad tikimybė gana gan didelė (žr. 10 paveikslą). Artimiausiu metu į sportinę veiklą ketina įsijungti 17,4%, o per ateinančius metus net 27,5% respondentų. Labai svarbu išnaudoti šį pozityvų neigaliųjų apsisprendimą ir laiku suteikti informaciją apie klubų veiklą. Tai patvirtina ir nustatyti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp tų neigaliųjų, kurie ketina artimiausiu metu įsilieti į sporto klubą bei jų turimos informacijos kiekio apie klubų veiklą ($r=0,549$; $p=0,001$). Kuo daugiau informacijos neigalieji turi apie sporto klubų veiklą, tuo jie sparčiau ketina į juos įsilieti ($\chi^2=25,321$; $p=0,001$).

Sporto klubų aktyviai veiklai didelę reikšmę turi vadovo kompetencija ir kvalifikacija. (žr. 11 paveikslą). Tai tiesiogiai susiję su savišvieta ir dalyvavimu kvalifikacijos tobulinimo renginiuose.

11 pav. Sporto klubų vadovų dalyvavimas kvalifikacijos tobulinimo renginiuose %; N = 8

Daugelio sporto klubų vadovai klubams vadovauja nuo jų įsikūrimo. Net 50% respondentų klubams vadovauja daugiau kaip 16 metų. Per paskutinius penkerius metus 1-2 kartus savo kvalifikaciją tobulino tik 50% vadovų, o 37,5 % išvis nedalyvavo kursuose ir kvalifikacijos netobulino.

Vadovų nuomone (žr. 5 lentelę), didžiausią įtaką sporto klubų kokybei turi vietos savivaldos požiūris į neigalius sportininkus (100%) ir vyriausybės vykdoma politika (87,5%). Vadovo kompetencija (50,0%) yra tik 6 vietoje iš 9 pozicijų. Mažiausiai reikšminga, vadovų nuomone, yra klube dalyvaujančių šeimos narių buvimas (37,5%), nors draugų, šeimos palaikymas ir paskatinimas tarp sportuojančių neigaliųjų užima trečią vietą. Šioje srityje buvo nustatyti statistiškai reikšmingi pakankamo stiprumo ryšiai vertinant vadovo kompetencijos svarbą sporto klubo veiklos kokybei tarp sportuojančių neigaliųjų ir sporto klubų vadovų ($r=-0,334$; $p=0,003$).

Sporto klubo veiklos kokybę lemiantys veiksniai %; N = 8

Sporto klubo veiklos kokybės kriterijai	Vadovų atsakymai (%)			
	Tikrai taip	Taip	Ne	Tikrai ne
Vadovo kompetencija	50,0	50,0	-	-
Klube esantys aktyvūs sportininkai	75,0	25,0	-	-
Klubo veikloje dalyvaujantys šeimos nariai	37,5	50,0	12,5	-
Vietos savivaldos požiūris į neįgalius sportininkus	100,0	-	-	-
Vyriausybės vykdoma politika	87,5	12,5	-	-
Klubo biudžetas	75,0	25,0	-	-
Strategiškai patogi klubo vieta	42,9	57,1	-	-
Sporto inventorius	71,4	28,6	-	-
Informacijos sklaida apie klubo veiklą	85,7	14,3	-	-

Chi kvadrato analizė leidžia teigti, jog sporto klubų vadovai yra linkę nuvertinti savo kompetencijos svarbą sporto klubo veiklos kokybei, nors sportuojantys neįgalieji mano, kad sporto klubo vadovo kompetencija tiesiogiai veikia sporto klubo veiklos kokybę ($\chi^2=8,750$; $p=0,003$).

Tokia sporto klubų vadovų nuostata galėtų būti sąlygota vadovų amžiaus. Iš apklausoje dalyvavusių respondentų 19–40 m. sudaro tik 12,5% (vienas vadovas), 41–60 m. – 37,5% (3 vadovai), o 61 ir daugiau net 50,0% (keturi vadovai) respondentų. Iš jų 50,0% vadovų turi vidurinį arba aukštesnį išsilavinimą. Pateikti demografiniai duomenys leidžia daryti prielaidą, kad vadovų kompetencija nėra aukšto lygio ir reikalauja išsamaus tyrimo, nustatant vadovų tiesioginį ryšį su sporto klubų veikla ir neįgaliųjų dalyvavimu toje veikloje. Tai patvirtina ir ekspertų teiginiai:

„Kad sportininką parengtume, manau, trūksta motyvacinio darbo su klubų vadovais ir skatinamosios sistemos už pasiektus rezultatus.“ (I. Perminienė)

Tyrime dalyvavę ekspertai išreiškė susirūpinimą dėl sporto klubų ateities:

„Projektų tai yra, ką mes gaunam, gaunam iš fondo. Dalimis yra kuras, yra baseino paslaugos. Tai čia rekreacija, kuras – tai išvažiavimas kažkur. Stovyklas irgi išbraukė mums. „Tupdo“ taip, kad būtų tik dėl savęs sportas, kad toliau nebeitum. Kad toliau nebesiektų tų rezultatų, tai taip ir bus toliau. O rėmėjų pinigai, tai žinai yra sunkūs... Bet tai tie rėmėjai gali užsibaigt vieną dieną.“ (B. Volbikas)

Po Londono parolimpinių žaidynių Lietuvos neįgaliejiems sportininkams neiškovojo medalių imta manyti, kad gal reiktų atskirti elitinį ir organizacinį sportą. Elitiniam sportui skirti didesnę finansavimą, trenerius, sporto bazes, organizuoti stovyklas, o organizacinis sportas tegu gyvena iš rašomų projektų ir dalyvauja varžybose vietiniu lygiu. Su šia pozicija sutinka ir ekspertai.

„Ne vienas elitinis sportininkas praktiškai nėra finansuojamas iš Neįgaliųjų reikalų departamento skiriamų lėšų... Elitiniai sportininkai gauna pagal atskiras programas iš Kūno kultūros ir sporto departamento lėšų kaip tik stovykloms, pasirengimui ir dalyvavimui Europos ir pasaulio čempionatuose.... Bet mes turim didžiulę „skylę“ dėl naujų žmonių, kurie neturi pasiekimų, pritraukimo arba tų sportininkų, kurie gavo traumas ir nedalyvavo, sakysim, porą metų, kad vėl jų būtų kaip ir rehabilitacija. Aišku, kaip ir kalbėjo Vytautas Kvietkauskas, (parolimpinio komiteto prezidentas – aut. past.), nėra vientisos sistemos, kuri pradėtų ruošti nuo pat pradžių ir baigtų parolimpiniu, elitiniu sportu. Tai čia didžiausia mūsų problema.“ (G. Zavadckis)

Apibendrinant galima teigti, kad fizinis aktyvumas yra būtina neįgalių gyvenimo kokybės gerinimo sąlyga. Sporto klubai, juos administruojantys vadovai, stengiasi užtikrinti sportinės veiklos pasiūlą, tačiau tiek vidinės (vadovų kompetencijos trūkumas, informacijos sklaidos stoka, neįgaliųjų menkas aktyvumas ir kt.), tiek išorinės (ribotos finansavimo galimybės, trenerių finansavimo sistemos problemiškas, valdžios institucijų dėmesio stoka ir kt.) problemos trukdo kokybiškam šios veiklos vystymuisi. Ekspertė I. Perminienė pastebi:

„... ne kiekvienas neįgalus gali tapti pasaulio čempionu, bet judėjimas yra išlikusių galių išsaugojimas. Kiekvieno pasirinkimas – paprakaituoti stadione ar rymoti palinkus prie kompiuterio...“

Išvados

1. „Negalia“ reiškia tam tikrą būklę, kuri apsunkina arba netgi užkerta kelią visaverčiam individo funkcionavimui. Šiandien negalia apibrėžiama kaip ne tik žmogaus fizinių, intelekto ar psichikos pokyčių, bet ir stereotipų, socialinių vaizdinių bei socialinės sąveikos rezultatas.
2. Lietuvos neįgaliųjų sportą reglamentuojantys įstatymai apibrėžia fizinio aktyvumo veiklos vykdymo gaires, tačiau nėra sukurta neįgaliųjų sporto plėtros strategija, kuri pateiktų esamos neįgaliųjų sportinės veiklos situacijos Lietuvoje analizę, apibrėžtų strateginius tikslus bei numatytų sportinės veiklos perspektyvą. Tai ypač aktualu rengiant neįgalų jaunimą, nes skatinimo sistema yra sukurta tik parolimpinių sporto šakų didelio meistriškumo sportininkams.
3. Fizinę negalią turinčių asmenų kūno kultūrą ir sportą propaguoja, plėtoja, organizuoja ir koordinuoja Lietuvos neįgaliųjų sporto federacija (LNSF). Jos tikslas – padėti žmonėms, turintiems fizinę negalią, per sportinę veiklą integruotis į visuomenę. Deja, dėl šios organizacijos trūkumų – sporto rinktinių atnaujinimo problemų, mažo organizuojamų varžybų skaičiaus, nepakankamo bendradarbiavimo tarp federacijos ir Kūno kultūros sporto departamento bei Parolimpinio komiteto ir kt., neįgaliųjų fizinio aktyvumo poreikis nėra visiškai patenkinamas.
4. Sportuojančių neįgaliųjų požiūriu sportinė veikla labiausiai lemia gyvenimo kokybės gerinimą bendravimo, malonumo ir pasitenkinimo bei sveikatos stiprinimo srityse. Analizuojant skirtumus tarp tiriamųjų grupių (sportuojančių, nesportuojančių ir sporto klubų vadovų) šiuo aspektu, buvo nustatyti statistiškai reikšmingi silpni ryšiai tarp tiriamųjų priklausomybės grupei ir šių gyvenimo kokybės aspektų, kuriuos lemia neįgaliojo dalyvavimas sporto veikloje: „gerina bendravimą“ ($r=-0,273$; $p=0,001$) bei „leidžia pailsėti, kurti, turiningai praleisti laisvalaikį“ ($r=-0,249$; $p=0,003$). Chi kvadrato analizė leidžia teigti, kad sporto klubų vadovai ir sportuojantys neįgalieji pozityviau vertina šiuos dalyvavimo sportinėje veikloje teikiamus privalumus jų gyvenimo kokybei nei nesportuojantys neįgalieji (atitinkamai $\chi^2=13,269$; $p=0,039$ ir $\chi^2=11,034$; $p=0,040$). Ekspertų teigimu, vertinant profesionalaus bei rekreacinio ir ugdomojo (masinio) sporto poveikį, „daug svarbiau – masinis sportas, kai žmonės stiprėja fiziškai ir dvasiškai, turi veiklos, bendrauja su kitais.“ (G. Zavadckis)
5. Didžiausią įtaką sporto klubo veiklos kokybei, anot sportuojančių neįgaliųjų, turi vadovo kompetencija, klube esantys aktyvūs sportininkai, sporto inventorių ir klubo biudžetas. Ekspertų nuomone, daugiausiai sporto klubų veiklos kokybę lemia valstybės vykdoma

politika: „Vyriausybei nėra įdomus neįgaliųjų sportas, įstatymais reglamentuojama tik integracija per sportą. Turime daug pažadų, bet mažai realios pagalbos.“ (G. Zavadckis). Križiškai ekspertai pasisako ir vadovų atžvilgiu: „... nors kai kuriems klubams dvigubai padidėjo finansavimas, bet jokio kokybinio rezultato nėra... Pas mus dar klubuose yra daug vadovų garbingo amžiaus ir su vadyba yra problemų... Nėra vadovo rotacijos.“ (G. Zavadckis)

6. Vertinant nesportuojančių neįgaliųjų nesportavimo priežastis, išryškėjo statistiškai reikšmingi ryšiai tarp nesportavimo priežasčių ir minėtosios respondentų grupės nuostatų, kad dalyvavimas sporto klubo veikloje „blogina materialinę padėtį“ ($r=0,367$; $p\leq 0,006$); „problemiškas atvykimas iki sporto klubo“ ($r=0,294$; $p=0,029$); „informacijos stoka“ ($r=0,268$; $p=0,048$); „per didelis fizinis krūvis“ ($r=0,301$; $p=0,026$). Apibendrinant nesportavimo priežastis reikia pasakyti, kad, respondentų nuomone, laiko trūkumas labai mažai veikia šios veiklos pasirinkimą.
7. Nesportuojančius neįgaliuosius dalyvauti sporto veikloje labiausiai skatintų sporto klubo teikiamos papildomos paslaugos ir reabilitologo patarimas. Tyrinėjant nesportuojančius neįgaliuosius labiausiai sportuoti motyvuojančius veiksnius, išryškėjo statistiškai reikšmingi ryšiai lyties aspektu. Neįgaliausias moteris sporto klubo veikloje labiausiai skatintų dalyvauti savirealizacijos poreikis ($r=-0,286$; $p=0,017$; $\chi^2=11,034$; $p=0,040$), todėl tikėtina, kad moterys būtų labiau motyvuotos siekti užsibrėžto tikslo ir aukštų sportinių rezultatų.
8. Nesportuojantys neįgalieji ganėtinai geranoriškai nusiteikę artimiausiu metu įsijungti į sporto klubų veiklą (44,9%). Labai svarbu išnaudoti šį pozityvų neįgaliųjų apsisprendimą ir laiku suteikti jiems informaciją. Tai patvirtina ir nustatyti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp tų neįgaliųjų, kurie ketina artimiausiu metu įsilieti į sporto klubą, bei jų turimos informacijos kiekio apie klubų veiklą ($r=0,549$; $p=0,001$). Kuo daugiau informacijos neįgalieji turi apie sporto klubų veiklą, tuo jie sparčiau ketina į juos įsilieti ($\chi^2=25,321$; $p=0,001$).
9. Tyrimas parodė, kad neįgaliesiems trūksta sistemingai parengtos informacinės medžiagos apie sporto klubų veiklą. Tai paskatino toliau domėtis šia problema ir, parengus rekomendacijas, teikti siūlymus LNSF ir LPOK.

REKOMENDACIJA

Magistro darbo „**Fizinę negalią turinčių asmenų dalyvavimas sporto klubų veikloje**“ tyrimas parodė, kad sportuojant neįgalieji stiprinami fiziškai, psichologiškai bei dvasiškai, o tai užtikrina jų gyvenimo kokybės gerinimą. Įgyvendinant valstybės vykdomą politiką neįgaliųjų sporto vystymo srityje ir tikslingai organizuojant sporto veiklą sporto klubuose, galima užtikrinti neįgaliųjų integraciją į visuomenę ir siekti, kad sportas taptų neįgaliųjų saviraiškos dalimi bei užtikrintų judėjimo funkcijų atstatymą ar pagerinimą. Visa tai galėtų pakeisti visuomenėje susiformavusius stereotipus apie negalią, o neįgaliems sportininkams atsirastų motyvacija siekti aukštesnių sportinių rezultatų.

Remdamiesi tyrimo išvadomis, siūlome:

1. Sukurti neįgaliųjų sporto plėtros strategiją, kuri pateiktų esamos neįgaliųjų sportinės veiklos situacijos Lietuvoje analizę, apibrėžtų strateginius tikslus bei numatytų sportinės veiklos perspektyvą. Tai ypač aktualu rengiant neįgalų jaunimą, nes skatinimo sistema yra sukurta tik parolimpinių sporto šakų didelio meistriškumo sportininkams. Siekiant finansinio efektyvumo ir neįgaliųjų poreikių tenkinimo, realizuojant save per sportinę veiklą, būtų tikslinga rekreacinį sportą atskirti nuo elitinio sporto.
2. Siekti glaudesnio bendradarbiavimo tarp federacijos ir Kūno kultūros sporto departamento bei Parolimpinio komiteto, kad neįgaliųjų fizinio aktyvumo poreikis būtų visiškai patenkinamas.
3. Atkreipti dėmesį į sporto klubų veiklos kokybės gerinimą. Užtikrinti vadovų kvalifikacijos tobulinimo priežiūrą ir diegti vadovų rotacijos principą.
4. Inicijuoti sporto klubų veiklos viešinimą, taip užtikrinant informacijos sklaidą, kuri galėtų lemti neįgaliųjų aktyvesnį įsitraukimą į sportinę veiklą.

Pagarbiai,

Magistrantas Vilius Kavaliauskas

Magistro darbo vadovas doc. dr. Jūra Vladas Vaitkevičius

Literatūra

1. Adomaitienė, K. (2000). *Rekreacijos įvadas*. Vilnius: PMRP koordinavimo centras.
2. Adomaitienė, R. (1999). Konceptualus neįgaliųjų sociologijos kaip bendrosios sociologijos dalies pagrindimas. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 2, p.5–11 .
3. Adomaitienė, R. (2007). Neįgaliųjų sociologijos pagrindai: negalių modeliai, socialinė integracija. R. Adomaitienė (Red.). *Projektas „Pedagogų kvalifikacijos kėlimas darbui su įvairias negalias turinčiais mokiniais bendrojo lavinimo mokyklose“*. Metodinė medžiaga Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, p. 5–28.
4. Adomaitienė, R. (Red.) (2003). *Taikomoji neįgaliųjų fizinė veikla*. Vadovėlis Lietuvos aukštųjų m-klų studentams. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
5. Armstrong, G., Kotler, P. Saundels, J., Wong, V. (2003). *Rinkodaros principai*. Kaunas: Poligrafija ir informatika. P. 205–207.
6. Bagdonas, A. (1999). *Tarptautinė ydų, veiklų ir dalyvavimo klasifikacija*. VU SPL. Vilnius: Leidybos grupė „Psichėja“.
7. Baltoji knyga (2007). *Baltoji knyga dėl sporto*. Europos Bendrijos komisija. Briuselis. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/sport/documents/white-paper/whitepaper-short_lt.pdf (žiūrėta 2013-01-22).
8. Baranauskienė, I., Juodraitis, A. (2008). *Neįgaliųjų profesinė rehabilitacija: sėkmės prielaidos*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
9. Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
10. Bronickaja, J. (2011). *Neįgaliųjų sporto sistemos valdymo aspektai Europoje*. (Nepublikuotas bakalauro darbas, Lietuvos kūno kultūros akademija, 2011).
11. Campbell, E., Jones, G. (2002). Cognitive. Appraisal of Sources of Stress Experienced by Elite Male Wheelchair Basketball Players. *Adapted Physical Quarterly*, 19 (1), p.100–108.
12. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2012). 7-tas pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
13. Elektroninė knygos „Per sportą į pilietinę kultūrą“ versija. Prieiga per internetą: http://www.sportinfo.lt/dokumentai/leidiniai/per_sporta_i_plietine_kultura.pdf (žiūrėta 2012-12-17)
14. Elektroninis leidinys, kurio tikslas informacijos apie negalią, apie bendravimą su neįgalium asmeniu sklaida. Prieiga per internetą: http://www.teo.lt/sites/default/files/APIE_TEO/Paveiksliukai/2012/mokymai.pdf (žiūrėta 2013-01-22).

15. „Eurobarometro“ tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą:
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/383&format=HTML&agend=0&language=LT&guiLanguage=en> (žiūrėta 2012-12-17)
16. Europos Parlamentas. Sporto politika. Prieiga per internetą:
http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/culture/article_7319_lt.htm
(žiūrėta 2012-12-17)
17. Europos taikomosios fizinės veiklos studijų programa (ADAPT). Elektroninė versija. Prieiga per internetą: <http://www.kuleuven.ac.be/thenapa/pdfs/adapt1/lithuania.pdf>
(žiūrėta 2013-01-17)
18. Europos tyrimų biuras. Prieiga per internetą: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-383_lt.htm (žiūrėta 2012-12-17)
19. Eurostat (2005). Lifelong learning in Europe. Luxembourg: Eurostat.
20. Girdzijauskienė, S. (2006). Kokybinis interviu. Metodiniai nurodymai. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
21. Gudonis, V. (2002). Jūratės Mikelkevičiūtės daktaro disertacijos „Taikomosios fizinės veiklos poveikis nežymiai protiškai atsilikusių paauglių savęs vertinimui ir fizinės kompetencijos suvokimui“ recenzija. *Specialusis ugdymas*, 1 (6), p. 174–175.
22. Gudžinskienė, V., Jurgutienė, Ž. (2010). Neigaliųjų socialinės integracijos teisinis reglamentavimas. *Socialinis ugdymas*. 11 (22), p. 18–26.
23. Ivanauskas, M. (2009). *Fizinę negalią turinčių asmenų, dalyvaujančių sportinėje veikloje, gyvenimo kokybė* (Nepublikuotas magistro darbas, Šiaulių universitetas, 2009).
24. Janušauskaitė, G. (2008). Gyvenimo kokybės tyrimai: problemos ir galimybės. *Filosofija. Sociologija*. T. 19. Nr. 4, p. 34–44.
25. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
26. Juodraitis, A. (2004). *Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika*. Šiauliai: ŠU leidykla.
27. Juozulynas, A., Jurgelėnas, A., Samsonienė, L. ir kt. (2011). Negalios įtaka sportuojančių asmenų gyvenimo kokybės fizinei sričiai. *Medicinos teorija ir praktika*. T. 17 (1), p.15–22.
28. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. (Metodinė priemonė bakalaurantams ir magistrantams). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
29. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (edukologija ir kiti socialiniai mokslai). Kaunas: Judex.

30. Krivičiūtė, J. (2005). *Sunkias negalias turinčių asmenų dalyvumo sporte prielaidos tarptautinės funkcionavimo ir neįgalumo klasifikacijos (ICF) kontekste* (Nepublikuotas magistro darbas, Lietuvos kūno kultūros akademija, 2005).
31. Kūno kultūros ir sporto departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. 2011 metų Lietuvos 7-80 metų amžiaus gyventojų požiūris į kūno kultūros pratybas, sportą ir sportavimo įpročių tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.kksd.lt/index.php?2933772018> (žiūrėta 2013-02-04).
32. Lapė, J., Navikas, G. (2003). *Psichologijos įvadas*. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
33. Lietuvos neįgaliųjų sporto federacija. Istorija ir tikslai. Prieiga per internetą: http://www.lnsf.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=68&Itemid=203 (žiūrėta 2012-12-18).
34. Lietuvos parolimpinis komitetas. Apie mus. Prieiga per internetą: <http://www.lpok.lt/> (žiūrėta 2012-12-18)
35. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos Fakultatyvus protokolo ratifikavimo“. 2010 m. gegužės 27 d. Nr. XI-854. Vilnius (Žin., 2010, Nr. 67-3350).
36. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas. 1995 m. gruodžio 20 d. Nr. I-1151. Vilnius (Žin., 1996, Nr. 9-215).
37. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. Vilnius (Žin., 1991, Nr. 36-969). Nauja įstatymo redakcija nuo 2005 m. liepos 1 d. Nr. IX-2228 (Žin., 2004, Nr. 83-2983); Nauja įstatymo Nr. XI-791 redakcija nuo 2010 m. balandžio 29 d. (įsigalioja nuo 2010 m. liepos 1 d.) (Žin., 2010, Nr. 60-2958).
38. Lietuvos Respublikos Seimas. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolai. Vilnius (Žin., 2010, Nr. 71-3561).
39. Lietuvos Respublikos Seimas. Nutarimas „Dėl 2011–2020 metų valstybinės sporto plėtros strategijos patvirtinimo“. 2011 m. kovo 24 d. Nr. XI-1296. Vilnius (Žin., 2011, Nr. 41-1942).
40. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“. 2012 m. lapkričio 28 d. Nr. 1482. Vilnius (Žin., 2012, Nr. 144-7430).
41. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo“. 2012 m. lapkričio 21 d. Nr. 1408. Vilnius (Žin., 2012, Nr. 137-7021).

42. Lietuvos socialinis žemėlapis. Prieiga per internetą: <http://www.socialiniszemelapis.lt/index.php?-1357150127> (žiūrėta 2012-12-18).
43. Lietuvos sporto statistikos metraščio duomenys. Prieiga per internetą: <http://www.kksd.lt/index.php?2933772018> (žiūrėta 2013-01-22).
44. Lietuvos statistikos departamentas. Demografinė padėtis (2008). Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2749&print=1&PHPSESSID=05f792168abbc14d972b906e5f2d7456> (žiūrėta 2013-01-22).
45. Lietuvos statistikos metraštis (2012). Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/uploads/metraštis/1_LSM_2012.pdf (žiūrėta 2013-01-22).
46. Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. Originally Published in Psychological Review. p. 370–396.
47. May, L. A., Warren, S. (2002). „Measuring quality of life persons with spinal cord injury: external and structural validity“, *Spinal Cord*, 40(7), p. 41–50.
48. Martens, R. (1999). *Sporto psichologijos vadovas treneriui*. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centro leidykla.
49. Ministrų komiteto Rekomendacija (2006). Europos Tarybos veiksmų negalios srityje planas 2006–2015. Prieiga per internetą: www.ndt.lt/files/File/Europos_veiksmu_planas.doc (žiūrėta 2013-01-11).
50. Myers D. G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir Informatika.
51. Monette, D. R., Sullivan, T. J., Dejong, S. R. (1994). *Applied Social Research*. USA: Holt, Rinehart ant Winston.
52. Muliarčikas, A. (Sud.) (2007). *Lietuvos gyventojų fizinio pajėgumo testavimo ir fizinės būklės nustatymo metodika*. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras.
53. Nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programa. Prieiga per internetą: <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=099E11C2-CB34-4D95-801E-46B1FA2B9435> (žiūrėta 2013-01-11).
54. Nacionalinės sporto visiems plėtros programos rengimas. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2025&p_d=65445&p_k=1 (žiūrėta 2013-01-22).
55. Neįgaliųjų reikalų departamentas. Šiaulių universitetas. Tyrimo ataskaita. „Informacijos prieinamumo neįgaliesiems ir jos skleidimo efektyvumas“ 2010 m. Prieiga per internetą: http://www.ndt.lt/files/File/Tyrimo_ataskaita_2010.pdf (žiūrėta 2013-02-05).
56. Oliver, M. (1990). The politics of disablement – new social movements. In: M. Oliver, editor. *The politics of disablement*. London: Macmillan Press Ltd., p. 112–31.

57. Prezidentė Dalia Grybauskaitė (2010). „Neįgalūs žmonės turi sulaukti realios, o ne deklaratyvios pagalbos.“ Prieiga per internetą: http://www.nsis.lt/lt/naujienos/prezidente_dalia_grybauskaite_neigalus_zmones_turi_sulaukti_realios_o_ne_deklaratyvios_pagalbos (žiūrėta 2013-02-04).
58. Projektas „Lietuvos ir Europos Sąjungos reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED)“. (Nr.VP1-4.2-VRM-05-V-02-001). (2012 m.). Prieiga per internetą: http://www.lrv.lt/bylos/LESSED%20projektas/Dokumentai/galutine_ataskaita_sadm_2012-05-25.pdf (žiūrėta 2013-02-04).
59. Pukėnas, K. (2009). *Kokybinių duomenų analizė SPSS programa*. Mokomoji knyga. Kaunas: LKKA.
60. Radzevičienė, L. (2007). Neįgalių asmenų psichosocialinių lūkesčių tenkinimo galimybės sportinėmis veiklomis. *Specialusis ugdymas*. Nr. 2 (17), p.157–164.
61. Rimšaitė, S. (2008). *Šalies neįgaliųjų sporto plėtros modeliavimas* (Nepublikuotas magistro darbas, Lietuvos kūno kultūros akademija).
62. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
63. Samsonienė, L. (2006). *Specialiųjų poreikių vaikai ir jų socialinė integracija*. Mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus universitetas.
64. Samsonienė, L., Baubinas, A., Adomaitienė, R. ir kt. (2010). Neįgaliųjų sportininkų gyvenimo kokybė ir kai kurie lygių galimybių aspektai. *Medicina*, 46(3), p. 211–218.
65. Samsonienė, L., Adomaitienė, R., Krivičiūtė, J. ir kt. (2008). Neįgaliųjų socializacija taikomojoje fizinėje veikloje. *Medicina*, 44 (11), p. 877–884.
66. Schule, K., Jochheim, K. A. (1996). The Function of Sports in the Rehabilitation Process. Thematic group no 8 of the Functional Rehabilitation sector of the Helios II Program, European Commission.
67. Sherrill, C., Williams, T. (1996). Disability and Sport: Psychosocial perspectives on Inclusion. Integration and Participation. *Sport Science Review*.
68. Skučas, K. (2003a). *Taikomosios fizinės ir sportinės veiklos vaidmuo fiziškai neįgaliųjų socializacijoje* (Nepublikuota edukologijos daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2003).
69. Skučas, K. (2003b). *Neįgaliųjų taikomosios fizinės veiklos (TFV) teorija, metodika ir organizavimas*. R. Adomaitienė (Red.). *Taikomoji neįgaliųjų fizinė veikla* (p. 240–273). Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
70. Skučas, K. (2006). Taikomosios fizinės veiklos įtaka neįgaliųjų, judančių vežimėliu, biosocialiniams įgūdžiams. *Specialusis ugdymas*, 2 (15), p.147–152.

71. Skučas, K. (2007). Fizinę negalią turinčių mokinių taikomosios fizinės veiklos teorija, metodika ir organizavimas. R. Adomaitienė (Red.). *Projektas „Pedagogų kvalifikacijos kėlimas darbui su įvairias negalias turinčiais mokiniais bendrojo lavinimo mokyklose“*. Metodinė medžiaga. (p. 71–96). Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
72. Skučas, K., Adomaitienė, R. (1999). Neigaliųjų sportininkų socializacijos ir sveikatos aspektai. *Taikomoji fizinė veikla ir neigaliųjų socializacija: Problemos ir perspektyvos*. Kaunas.
73. Skučas, K. (2010). Sportuojančių ir nesportuojančių Lietuvos fiziškai neigalių asmenų socializacijos galimybės psichosocialinės sveikatos aspektu. *Filosofija. Sociologija*. T. 21. Nr. 2, p. 179–185.
74. Smith, J. A., Flower, P., Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenological Analysis. Theor, Method and Research*. London: Sage.
75. Smith, J. A., Eatough, V. (2006) Interpretative phenomenological analysis. In G.M. Breakwell, S. Hammond, C. Fife-Schaw & J.A. Smith (Eds). *Research Methods in Psychology* (3rd edition). London: Sage.
76. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Neįgalumo statistika ir dinamika (2012). Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/index.php?1781001982> (žiūrėta 2013-02-04).
77. Socialinis pranešimas 2009–2010. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2010). Vilnius: UAB Vizart.
78. Stonkus, S. (2002). Sporto terminų žodynas. 2-asis leidimas. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
79. Sveikata 21. (1999). Pagrindiniai PSO visuomenės sveikatos priežiūros principai Europos regione. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija.
80. Šumskienė, E. (2009). Negalia. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. XVI. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, p. 186.
81. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
82. Vaitkaitienė, E., Makari, J., Zaborskis, A. (2007). „Gyvenimo kokybės samprata ir sveikatos nulemtos vaikų gyvenimo kokybės tyrimai“. *Medicina*. Kaunas. 43(7), p. 746–755.
83. Vaitkevičius, J. V. (2005). *Sveikatos rizikos veiksnių valdymas ir savikontrolė ugdymo srityje*. Mokomoji knyga. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
84. Viluckienė, J. (2010). *Negalia kaip biografinis lūžis*. Naracinė sociologija. Sociologija. Mintis ir veiksmai. Klaipėdos universitetas, 1(26) p.116–130.

85. Wheeler, G. D., Steadward, R. D., Legg, D., Hetzler, Y., Campbell, E., Johnson, A. (1999). Personal investment in disability sport careers: an International study. *Adapted physical activity quarterly*, 16 (3), p. 219–237
86. World Health Organisation (1998). International Classification of Impairment, Disabilities and Handicaps WHO, Geneva.
87. Wu, S. K., Williams, T. (1998). Factors influencing sport participation among athletes with spinal cord injury. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 33 (2), p. 177–182.
88. Zumeras, R., Gurskas, V. (2012). *Mokinių fizinis aktyvumas ir sveikata*. Metodinė-informacinė medžiaga, skirta visuomenės sveikatos priežiūros specialistams bei pedagogams. Vilnius: Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras.
89. Žeimantas, V. (2012). *Lietuvos parolimpinis sportas 1991–2011 m.* Vilnius: Trys žvaigždutės.

Vilius Kavaliauskas
PARTICIPATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES IN SPORTS CLUB ACTIVITIES
The Master's Degree Thesis
Summary

An increasing amount of attention is globally paid to disabled sports in order to make the athletes with disability equal with other athletes that are provided with good conditions to do sports. Lithuanian athletes with disability have achieved substantial victories in various important international and global competitions. Unfortunately, as it appears, the athletes must themselves solve their household, social, economic and other problems that sometimes force promising athletes to withdraw from active sports.

Theoretical analysis of documents concerning the public policy in the field of sports for the physically disabled has been performed; the impact of physical activity on the life quality of the disabled has been revealed. By using the method of questionnaire survey a study has been carried out, the aim of which was to reveal the features of the involvement in sports activities of the disabled individuals. Statistical analysis of the data (descriptive statistics – per cents, scores, averages, standard deviation, chosen level of significance $p < 0,05$) was performed. Experts were interviewed by using a semi-structured interview method. 144 respondents have participated in the study: 8 managers of sports clubs and 136 individuals with physical disability. 6 experts participated in the study for the purpose of substantiating the findings. The empirical part analyzes the causality of withdrawal of individuals with physical disability from the activities of sports clubs, problems of the activities of sports clubs have been examined.

The most significant findings of the empirical study:

1. According to the disabled involved in sports activities, sports activities have the greatest impact on improved life quality in the fields of communication, pleasure and satisfaction, and strengthening of health.
2. According to the disabled involved in sports activities, the competence of the manager, active athletes in the club, sports equipment and budget of the club have the greatest impact on the quality of the activities of sports club.
3. The evaluation of reasons for withdrawal of the disabled from sports has exposed statistically significant relations between the reasons for withdrawal from sports and opinions of the above group of respondents that involvement in the activities of sports club „impairs financial means“, „arrival to the sports club is difficult“, „there is a lack of information“ and „physical exercise is too strenuous“.
4. Additional services provided by the sports club and rehabilitation therapist's advice would motivate the disabled uninvolved in sports activities the most.
5. The disabled individuals uninvolved in sports are rather benevolent to join the activities of sports clubs in the near future. The study showed that the more information the disabled have about the activities of sports clubs, the sooner they intend to join them.

Keywords: physical disability, recreational, educational, competitive disabled sports; disability sports clubs; physical activity.

P R I E D A I